

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filosofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Bakalářská práce

Vojtěch Kapinus

Bengálsko v době mughalské vlády

Bengal under the Mughals

Praha 2011

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Štipl

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:.....

.....

Vojtěch Kapinus

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce PhDr. Zdeňku Štíplovi, za odborné a metodické vedení při vzniku této práce.

Shrnutí:

Práce si klade za cíl podat stručný přehled historie Bengálska v době, kdy bylo součástí muslimské říše Mughalů.

Práce je rozdělena na tři části.

První část je zaměřená na dobu, ve které se obyvatelé Bengálska seznamovali s novým náboženstvím, které pronikalo na Indický subkontinent, s islámem a na způsob, jakým se islám stával součástí místní kultury.

Druhá část líčí Bengálsko jako součást Mughalské říše až do doby, kdy vládu získali Angličané.

Třetí část popisuje mughalské kulturní a duchovní dědictví.

Klíčová slova: Bengálsko, islám, Indie, Mughalská říše

Abstract

Bachelor thesis sets a task to give a brief outline of the history of bengal when it was a part of the Mughal empire. It is divided into 3 parts. The first part is focused on the period when the inhabitants of Bengal were familiarizing with the new religion, with Islamism, which was coming to the Indian sub-continent and on the way it was becoming the part of the local culture.

The second part describes Bengal as a part of the Mughal empire until the government was obtained by the British. And the third part depicts the mughal cultural and intellectual heritage.

Keywords: Bengal, Islamism, India, Mughal empire

Obsah

ÚVOD	6
1. BENGÁLSKO – ZÁKLADNÍ ZEMĚPISNÉ INFORMACE	8
2. SITUACE A VÝVOJ NA BENGÁLSKÉM ÚZEMÍ PŘED PŘÍCHODEM ISLÁMU	9
3. PŘÍCHOD MUSLIMŮ A ŠÍŘENÍ ISLÁMU	12
3.1 Druhá etapa vývoje islámu	13
3.2 Třetí etapa vývoje islámu	17
3.3 Čtvrtá etapa vývoje islámu	18
3.4 Šíření islámu – shrnutí	19
3.4.1 Teorie migrace	19
3.4.2 Teorie přijetí islámu násilím	20
3.4.3 Teorie šíření islámu kvůli získání výhod	20
3.4.4 Teorie šíření islámu z důvodu kastovního útlaku	21
4. BENGÁLSKO JAKO PROVINCE DILLÍSKÉHO SULTANÁTU (1204–1342)	22
4.1 Shrnutí předmughalské muslimské vlády	29
5. MUGHALOVÉ V BENGÁLSKU	30
5.1 Příchod Mughalů do Bengálska a počáteční neúspěchy	30
5.2 Návrat Mughalů a znovuzískání kontroly nad ztracenými územími	32
5.3 Mughalské vypořádání s posledními povstalci a počátek mughalské správy	39
5.4 Shrnutí mughalského obsazování a výbojů v Bengálsku	41
5.4.1 Severní Bengálsko	41
5.4.2 Východní Bengálsko	43
5.4.3 Západní Bengálsko	43
6. ZDROJ MUGHALSKÉ MOCI V BENGÁLSKU A ROZVOJ ZEMĚ BĚHEM MUGHALSKÉ VLÁDY	46
6.1 Zdroj moci Mughalů v Bengálsku	46
6.2 Rozvoj Bengálska během mughalské vlády	47
7. BENGÁLSKO POD SPRÁVOU MUGHALSKÝCH SATRAPŮ	48
8. BENGÁLSKÁ MUGHALSKÁ ARCHITEKTURA A DOCHOVANÉ STAVBY MUGHALSKÉ ŘÍŠE	56
8.1 Vznik bengálského muslimského architektonického stylu	56
8.2 Mughalské hrobky – popis a příklady	57
8.3 Mughalské mešity	60
9. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	62
ZÁVĚR	68
POUŽITÁ LITERATURA	70

Úvod

Již od příchodu árjovských kmenů na bengálské území stáli jeho původní obyvatelé na okraji zájmu nových příchozích a stejné postavení si zachovali i v době, kdy území bylo pod nadvládou muslimských indických sultánů a později mughalských císařů. Obyvatelé západního Bengálska, kteří žili na hranici se severní Indií, se sice postupem času seznámili s novými kulturními zvyklostmi a náboženskými praktikami, ale jejich plnému přijetí do společnosti bránila jednak vzdálenost od centra říše a jednak také obavy z nepříjemných podnebných a zeměpisných podmínek. Východní Bengálsko bylo ještě odlehlejší a tamní obyvatelstvo mělo navíc i naprosto odlišné náboženské smýšlení, takže se zdálo, že jeho začlenění do muslimských říší bude zcela nemožné.

Jak je tedy možné, že se nakonec podařilo tyto obtížné problémy vyřešit a Bengálsko se nakonec stalo pevnou součástí říše Mughalů?

Odpověď na tuto nelehkou otázku se tato práce snaží odhalit.

Práce je rozdělena na tři části.

První část práce podává stručné informace o zeměpisné charakteristice Bengálska a o jeho vývoji před a během pronikání islámu. Snaží se vyložit úlohu islámských vojenských dobrodruhů, kteří měli největší vliv na pevném zakořenění islámu do podvědomí prostých obyvatel Bengálska. Druhá půle první části je věnována historii

samostatného Bengálského sultanátu a snahám sultánů o vytvoření vlastní kultury a náboženského systému.

Druhá část líčí dobu, kdy na území Bengálska začaly přicházet první oddíly mughalských vládců. První díl druhé části je zaměřen na období bojů se zatvrdelými bengálskými vládci a veliteli, kteří se nechtěli jen tak a bez boje vzdát své samostatnosti a po několik desítek let vzdorovali mnohem silnějším a lépe vycvičeným mughalským bojovníkům. V druhém díle jsou shrnuty roky Bengálska jako provincie Mughalské říše, popsány způsoby vlády a místo, které získala provincie Bengálsko v říši. Konec druhé části je věnován době vlády mughalských satrapů, tedy době, kdy bylo Bengálsko nejdůležitějším zdrojem daní pro říšskou pokladnu, ale zároveň i době, ve které se na Indickém subkontinentu objevuje nová mocná síla, Anglická východoindická společnost, které nakonec připadne vláda nad Bengálskem.

Třetí a závěrečná část se věnuje jak muslimské bengálské architektuře, která vznikla pod vlivem místních lidových staveb, a některým památkám zachovaným do dnešní doby, tak také duchovnímu odkazu Mughalské říše.

1) Bengálsko - základní zeměpisné informace

Bengálsko (budeme mluvit o historickém Bengálsku tvořeném na východě indickým svazovým státem Západní Bengálsko a na západě státem Bangladéš) se nachází v severovýchodní části Indického subkontinentu, ohraničené na jihu Bengálským zálivem, na východě Barmou, na severu dosahuje k Himálajím a na západě indickými spolkovými státy Urísa, Džhárkhand a Bihár. Rozloha Západního Bengálska je 88 752 km² a Bangladéše 142 700 km² ¹.

Území je z velké části tvořeno deltou několika největších řek jižní Asie - Gangy a Brahmaputry, které na jihu ústí do Bengálského zálivu. Tyto řeky a jejich přítoky s sebou přinášejí spousty hlíny a písku a posunují tak deltu hlouběji do zálivu. Na jihu jsou důležité rozsáhlé mangrovové oblasti s bažinami nazývané Sundarban. V minulosti byly řeky důležité pro dopravu a komunikaci a rozdělily území Bengálska na několik kulturních oblastí: Varendra, Vanga, Samatata, Harikela a pánev Bhágíráthí-Huglí.

Celá oblast je nížinatá, například území dnešního Bangladéše dosahuje převážně nadmořské výšky jenom několika metrů nad hladinou moře. Díky tomu docházelo k četným záplavám. V Západním Bengálsku je nejvyšším vrcholem Sandakfu (3 630 m.n.m) nacházející se v severních vysočinách (tvoří je Východní Siválik a Dárdžiling) u hranic s Nepálem.

Bangladéšský nejvyšší vrchol (Keokradong 1230 m.n.m²) leží v jediné hornaté oblasti země v Čitágáonských horách,

¹ Krása M.: *Indický subkontinent*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, str. 242 - 244, 364, 369

² *Encyklopedie zeměpisu, Lidé a země - Asie*, Svojtka & Co., 1999, ISBN 80-7237-169-X, str. 466

která se nacházejí na východě u hranic s Barmou. Tyto hory dosahují výšky až 1230 m.n.m.

Podnebí na severu na úpatí Himálají je chladnější, směrem na jih se otepluje a na jihu u ústí Gangy má už subtropický charakter. Mezi červnem a zářím přicházejí monzuny, během nichž spadne nejvíc srážek a dochází i k růstu vlhkosti vzduchu a teploty. V období od října do února je počasí chladnější a sušší³.

2) Situace a vývoj na bengálském území před příchodem islámu

Delta byla obydlena dávno před prvními nápisy ze 3.století př.n.l., ostatně archeologické nálezy potvrzují přítomnost rýžích pěstujících osad v severním Bengálsku v okrese Burdwan už ve 2. tisíciletí př.n.l.

Třeba v severním Bengálsku město Pundra (dnes Mahasthán) má jméno podle neárijského kmene zmiňovaného v pozdní védské literatuře. Od 11. století př.n.l. žijí obyvatelé těchto osad v uspořádaných domácnostech, mají propracovaný systém pohřbívání, vyrábí měděné ozdoby a keramiku. Na začátku 1.tisíciletí vyvinuli železné zbraně spojované mědí.

Spíše než stálá pole zakládali pole dočasná - vymýtili část lesa, motykami připravili půdu, zaseli rýži a proso a sklízeli nástroji s kamennými čepelemi.

V 5. a 6. století př.n.l. na pláních střední Gangy došlo k dramatické změně - objevují se zavlažovaná pole, dochází k úpravám původní krajiny tvořené bažinami a monzunovými

³ Boland-Crewe Tare, Lea David (ed.): *The Territories and States of India*, Europa Publications Limited, 2002, str. 254

lesy, kolem roku 500 př.n.l. se začínají používat železné sekyry a radlice, přišlo se na způsob šlechtění rýže.

V této době začaly na území Bengálska ze západu pronikat árjovské kmeny s hierarchicky rozdělenou společností, v jejímž čele stáli bráhmanští kněží. Oblast Bengálska tvořila jejich východní hranici a její obyvatelé byli považováni za rituálně nečisté. I přes tento odpor se ale postupně začali usazovat i na dolním toku Gangy. Docházelo při tom ke kontaktu Árjů s místními obyvateli a k jejich vzájemnému ovlivnění.

V době vlády dynastie Maurjů (321-181 př.n.l.) se oblast začínala rozvíjet. Protože se nacházela na východních hranicích říše, místní obyvatelé se pozvolna seznamovali s árjovskou kulturou. Nastaly také změny duchovní - do oblasti se šířil buddhismus se svými myšlenkami o rovnosti lidí. Pozadu nezůstávali ani bráhmanští učenci, kteří byli domorodci přijímáni kvůli svým znalostem nových zemědělských postupů. Pod vlivem buddhismu začali upouštět od krvavých obětí a zaměřili se například na provádění domácích rituálů pro místní obyvatele. Začali také přijímat dary ve formě půdy od místních bohatých domácností a vůdců. Díky těmto snahám o získání nových stoupenců a šíření nových myšlenek se v Bengálsku objevilo několik dynastií⁴ podporujících buddhismus a učení bráhmanů.

První z nich byla říše buddhistické dynastie Pálů (750-1161). Časem se říše rozšířila a za vlády Dharmapály dosahovala až do Kanaudže. Jihovýchodní deltu ovládala další buddhistická dynastie, Čandrové (825-1035). I když nebyli tak mocní jako Pálové, měli pod kontrolou přístavy

⁴ Boland-Crewe Tara, Lea David (ed.): *The Territories and States of India*, Europa Publications Limited, 2002, str. 256

v deltě a získali tak spojení s obchodními cestami v Indickém oceánu. Pomáhalo jim i to, že na rozdíl od Pálů, kteří jako platidlo užívali škeble, používali stříbrné mince. Docházelo při tom k prvním kontaktům s arabskými a perskými kupci.

Postupem času ale buddhismus upadal, i když některé místní dynastie ho podporovali až do příchodu islámu. Začal také rozkvět kultu bohů Šivy a Višnu, nejdůležitějších postav nově reformovaného bráhmanského učení. Tyto změny je vidět u pozdějších bengálských dynastií Varmanů (1075-1150) a Sénů (1097-1223). Sénové obývali oblast Bhágíráthí-Huglí a byli podřízeni Pálům. Později se osamostatnili a začali podporovat hinduistickou kulturu, hlavně šivaismus. Další významnou změnou byl přístup vládců k potvrzování nároku na trůn. Dřívější vládcové dokazovali svůj nárok vítěznými vojenskými taženími. Později začali přijímat moc a tím i nárok na vládu od bohů rituálem, který byl vytvořen právě pro tyto účely. Ve skutečnosti ale byli ti, od koho tuto moc přijímali, bráhmaští kněží.

Ve východní části Bengálska ale byla situace docela jiná. Kvůli své odlehlosti a nedostupnosti byli místní domorodí obyvatelé dotčeni árjovskou kulturou jenom nepatrně, i když základní myšlenky a kulturní projevy svých západních sousedů pravděpodobně znali. Jejich zemědělské znalosti byly také na nižší úrovni, a tak zde bylo plno příležitostí pro pozdější šíření islámu, který s sebou kromě náboženství přinášel i nové technologie a postupy⁵.

⁵ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 9 - 10

3) Půchod muslimů a šíření islámu

Pronikání muslimských vojsk do oblasti Bengálska začíná v době, kdy turečtí muslimové založili Dillíský sultanát a začali podnikat výboje směrem na východ.

Jeden z těchto výbojů vedl v roce 1204 Muhammad Bachtijár, jehož důvodem byla vidina získání velkého bohatství. Bachtijár vzal s sebou jen malou skupinu jezdců, se kterou dorazil do Bengálska, kde ho obyvatelé místní říše Senu kvůli jejich malému počtu považovali za kupce. Pronikli tak bez větších obtíží až do Nadije, hlavního města říše. Tam se mu s využitím momentu překvapení podařilo porazit mnohem silnější sénskou armádu a území se tak dostalo do muslimského vlivu, který trval vlastně až do příchodu britské Východoindické společnosti.

S ovládnutím území jsou také spojeny začátky šíření islámu v získaných oblastech. Na to měl velký vliv příchod vojenských velitelů - dobrodruhů, se skupinou společníků - vojáků.

Jednou z nejznámějších a nejctěnějších postav této doby je dobrodruh a velitel takové skupiny Šách Džalál⁶. Narodil se v Turkestánu a byl poslán, tak jako plno dalších, do nově dobytých území pomáhat v bojích proti místním odbojným vládcům a zároveň šířit islám.

Po příchodu do Bengálska pokračoval se svojí skupinou v cestě na východ, do Silhatu. Pomáhali tam vojenským velitelům při dobývání města a porážce místního hinduistického rádži. Po splnění úkolu si rozdělili získanou kořist a rozešli se mezi místní obyvatele. Stali

⁶ Michell G. (ed.): *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984, str. 25 - 26

se vůdci místních lidí, s jejichž pomocí obsadili a upravili určité části země. Často při tom zaváděli nové zemědělské postupy, díky čemuž si získávali úctu místních a postupem času začali být uctíváni jako světci - tak na místní zapůsobily jejich vůdčí a organizační schopnosti. Protože uzavírali sňatky s místními ženami, stávaly se tyto nově založené osady zárodky nové muslimské společnosti.

Svůj podíl na šíření islámu měly i změny ekologické. Koryto řeky Gangy a s tím i celá oblast delty se postupem času přesunovaly dál na východ. S tímto postupem se do východních, méně ovlivněných oblastí, dostávaly nové prostředky pro potřebu místních obyvatel a spolu s nimi i islám.

Činnost těchto napůl válečníků a napůl šířitelů nové kultury tvoří první významnou etapu v šíření islámu v Bengálsku. Díky nim se islám stával ne cizí vírou, ale byl postupně přijímán a zapojován do místních kultur.

3.1) Druhá etapa vývoje islámu

Další historickou etapu tohoto procesu představuje období 15. a 16. století. Tou dobou islám už úplně ztratil cizí charakter a stal se pevnou součástí bengálské kultury. Islámská náboženská symbolika, morální, kulturní a duchovní hodnoty, které si dobyvatelé přinášeli ze svých domovských islámských oblastí, se přizpůsobovaly místním zvyklostem a stávaly se tak přijatelné pro místní obyvatelstvo. Tomuto procesu napomáhali nejen místní muslimští vládci, ale i tvorba bengálských básníků⁷.

⁷ Michell G. (ed.): *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984, str. 29 - 30

Za zlatý věk bengálské muslimské kultury je možno považovat období vlády iljásšáhovské dynastie (1433-1486) a husajnšáhovské dynastie (1493-1538). Vládcové těchto na Dillí již úplně nezávislých rodů nejenom že nebránili vývoji a šíření místní bengálské kultury, ale dovolili také její pronikání a spojování s muslimskou kulturou přinesenou ze severu Indie, střední Asie a Středního východu. Vznikl tak jedinečný druh islámu, který neměl v Indii obdoby. Jedinečnou ukázkou této asimilace islámské kultury kulturou místní lze objevit v architektuře, jazyku i literatuře.

Vlivy na architekturu jsou patrné například u mešit. Dřívější stavby mají cizí, dobovatelský charakter. V tomto stylu jsou postaveny třeba věž (mínár) v Čhótá Pánduji nebo mešita Adina ve městě Pándua.

Pozdější stavby jsou skromnější, méně okázalé a neukazují tak sílu státu nebo majestátnost náboženství. Lze na nich také vidět prvky přejaté z místní architektury.

Co se týká používání bengálštiny, stala se běžnou na dvorech vládců, i když místy se stále držela perština.

Důležité pro šíření bengálštiny bylo to, že místní vládcové začali více podporovat bengálskou literaturu než sanskrtskou. Za podpory těchto vládců tak mohla vzniknout mnohá významná díla bengálské literatury⁸. Třeba díky podpoře Aláuddín Husain Šáha a jeho nástupce Násiruddín Nusrat Šáha vznikla díla jako Manasá vidžaja (autorem je Vipra Dás), Manasá mongol (autorem je Vidžaja Gupta), Krišna mongol (autorem je Jasorádža Chán), Šrí Krišna vidžaja (autorem je Maladhár Basu) nebo překlady sanskrtských děl, například Mahábháraty.

⁸ Michell G. (ed.): *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984, str. 29

Zároveň se vznikem těchto epických děl vznikalo velké množství dalších, například náboženské traktáty, vyprávění, milostné nebo oslavné básně.

Jedním z hlavních záměrů autorů tohoto druhu literatury bylo přiblížit islám prostému obyvatelstvu a vyložit ho tak, aby byl jeho výklad blízký místním zvyklostem a způsobu života. Nezbytnou podmínkou k dosažení tohoto záměru bylo podání nových myšlenek pro místní obyvatele jasným a hlavně úplně srozumitelným jazykem - bengálštinou. Je však třeba dodat, že tato základní podmínka kladného přijetí jejich děl byla pro některé spisovatele subjektivně obtížná. Smiřovali se totiž jen velmi těžko a s poměrně velkým pocitem lítosti a studu s použitím neislámského jazyka při psaní o islámské víře. I někteří méně dogmatictí autoři, kteří si mysleli, že jejich náboženské pravdy mohou být sděleny i jiným jazykem než arabštinou nebo perštinou, měli podobné problémy s užíváním lidového bengálského jazyka.

Bylo zapotřebí překonat i další obtížnou překážku, a to, že islámská díla nešlo jen přeložit do bengálštiny, ale bylo nutné začlenit všechny islámské postoje, symboly, morální hodnoty a způsoby, jak chápat systém uctívání světců a proroků do bengálské kulturní tradice⁹. Nejtěžším úkolem bylo samozřejmě spojení islámského pojetí jednoho boha se systémem bengálského náboženského myšlení, pro který je jedním z charakterických rysů uctívání velkého počtu božstev, věcí a bytostí. Tyto snahy byly obtížným úkolem nejen z hlediska jazykového, ale i literárního. Bylo třeba převést a převyprávět události odehrávající se například na poušti do světa džunglí a

⁹ Michell G. (ed.): *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984, str. 31 - 32

bažin. Obdobným způsobem bylo třeba upravit i chování a zvyky lidí tak, aby lépe zapadaly do místního prostředí, například lidé jedí rýži a ryby, žvýkají betel, ženy se oblékají do sári, příběhy se odehrávají v pralesích za přítomnosti slonů, pávů a dalších místních zvířat.

Stejným způsobem se autoři snažili také zachytit historické a mytologické postavy a přiblížit je místním kulturním tradicím - tak je třeba Alí zobrazen jako dobrý lukostřelec, jehož schopnosti jsou srovnatelné se střelci oslavovanými v hinduistické literatuře.

Úkolem ještě obtížnějším bylo spojit charakteristické rysy islámu s místními, zcela odlišnými náboženskými představami. I když lidé z východních oblastí Bengálska nebyli v plném slova smyslu začleněni do hinduistického systému kast a tradičních pojmů hinduistického náboženského myšlení, byli seznámeni se starými hinduistickými eposy Mahábháratou a Rámájanou. Tato skutečnost tedy samozřejmě ovlivnila způsob, jímž byl islám podáván místním lidem. Tak třeba láska Krišny a Rádhy posloužila za příklad podobným islámským romantickým příběhům, jako vztah Josefa a Zulaikchy.

Dalším způsobem, jakým byli islámští básníci při své práci ovlivněni, byla místní ženská božstva. Jejich vlivem hodně básníků dávalo božským silám ženský vzhled. To je vidět na příkladu Aminy, matky Prorokovy, která bývá nazývána Matkou světa.

Za zmínku stojí i to, jakým způsobem se autorům podařilo sblížit islámský systém proroků a poslů božích (Adam, Mojžíš nebo Muhammad) s hinduistickým systémem bohů a jejich avatárů (Brahma, Šiva nebo Krišna). Oba tyto systémy spojili a vytvořili tak systém jeden, ve kterém jsou všichni vysíláni jedním bohem. V raných dobách (ve

védách například) byli všichni vtělením bohů. Postupem času se ale stávali zkaženými, a proto pozdější proroci přinášejí myšlenku jediného boha. A vše završuje postava proroka, poslední vtělení ze všech nejdokonalejší, jíž je pochopitelně Muhammad. Díky působení těchto autorů zapustil islám v Bengálsku kořeny ještě hlouběji a původně úplně cizí učení se stalo součástí místní kultury.

3.2) Třetí etapa vývoje islámu

Další, v pořadí třetí etapa vývoje islámu na bengálském území se odehrála v 17. a 18. století. Během tohoto období se Bengálsko po jistých počátečních potížích, (bylo zde středisko odporu proti mughalské vládě), stalo trvalou součástí Mughalské říše. Tím se Bengálsko stalo jen jednou z mnoha provincií říše a ztratilo tak svůj osobitý charakter. Počínaje vládou císaře Akbara získává islám a jeho projevy víc světskou podobu, roste počet nenáboženských staveb, jako jsou mosty nebo pevnosti a začíná se prosazovat myšlenka, že pro úplné zapojení Bengálska do Mughalské říše není zapotřebí přestupování místních obyvatel na jinou víru, tedy islám.

Největším mughalským vlivem na místní společnost bylo to, že během jejich vlády došlo k velkému nárůstu počtu muslimů, kteří si říkali ašráfové¹⁰. Členové této třídy ašráfů žijí ve městech a prohlašují, že jejich předkové pocházejí z „nějaké“ muslimské země na západě. Předkové pak přišli do Bengálska jako vojáci, učenci, úředníci apod.

Připojení Bengálska k Mughalské říši začalo další vlnu příchodu ašráfů, kteří se stěhovali do Indie a do

¹⁰ Michell G. (ed.): *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984, str. 33 - 34

Bengálska spolu s mughalskými dobyvateli. Většinou to byli lidé potřební pro zdárný chod správy provincie. Tito nově příchozí ale začali vytlačovat už dříve zde usazené afghánské ašráfy do jižních a východních částí provincie. V této době také dochází k rozdělování ašráfů a místních venkovských muslimů, neašráfů.

Ašráfové se dívali s podezřením na to, jak místní uctívají světce (Šáh Džalála a jiné), dávali na odiv svůj cizí původ a dávali přednost islámským jazykům, jako jsou arabština a perština.

Naproti tomu neašráfové byli místní konvertité a mluvili jenom bengálsky. Žili na venkově, věnovali se zemědělství a považovali se za obdělavatele a ochránitele půdy. Tyto rozdílnosti začaly vytvářet napětí mezi oběma skupinami, a toto přetrvává v bengálské společnosti dodnes.

3.3) Čtvrtá etapa vývoje islámu

Z tohoto stavu ve společnosti vychází čtvrtá část vývoje islámu na bengálském území. Ta nastala v 19. století, když se již velká část místních muslimů mohla vydat na pouť do Mekky, a vidět tak islám a islámskou kulturu v místě, kde vznikla. Po návratu domů mohli obě kultury porovnat a odhalit tak jejich případné odlišnosti¹¹.

Taková srovnávání vedla ke snahám změnit zvyky venkova tak, aby se více shodovali se zvyky arabskými. Jednalo se například o nahrazování místních jmen jako Pál nebo Čand jmény arabskými nebo přijímání arabských způsobů oblékání

¹¹ Michell G. (ed.): *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984, str. 34

a stravování.

3.4) Šíření islámu - shrnutí

Někomu může připadat zajímavé, že islámské náboženství našlo v Indii a Bengálsku, hlavně v jeho východních částech, mnoho podporovatelů z řad místních domorodých obyvatel. I přes to, že stoupenci nové víry byli do jisté míry ovlivněni učením bráhmanů, islám byl na tomto území přijímán docela snadno, až se nakonec stal pevnou součástí místní kultury.

Existuje několik teorií¹², které podávají různá vysvětlení šíření islámu na indickém subkontinentu. Jejich závěry se liší podle toho, jaké důvody připadají jednotlivým autorům nejdůležitější nebo podle toho, čí vliv a zásluhy chtěli vyzvednout.

3.4.1) Teorie migrace

Podle této teorie jsou všichni muslimové v Indii potomky těch, kteří přišli ze západu během muslimské kolonizace nových oblastí na východě nebo těch, kteří přišli za obchodem.

Je sice pravda, že muslimská migrace měla na šíření islámu určitý vliv, ale jenom v oblastech ležících v blízkosti islámských zemí, jako je například Írán nebo v místech nacházejících se poblíž kupeckých stezek, jako jsou pobřežní oblasti Arabského moře, kam mířili kupci z Arabského poloostrova a východních částí Afriky.

Tento přístup k řešení problému ale nevysvětluje vysoký počet muslimských obyvatel Bengálska.

¹² Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 113 - 119

3.4.2) Teorie přijetí islámu násilím

Tato nejstarší teorie pro šíření islámu v Indii nám říká, že rozhodující roli při šíření islámské víry sehrála armáda, která při svých taženích přesvědčovala místní obyvatele o jedinečných pravdách islámu silou zbraní. Z dobových kronik (jsou to především perské zprávy o islámském dobytí Indie) vyplývá, že se lidé často ze strachu podřizovali tomuto agresivnímu tlaku islámu.

Při podrobnějším prozkoumání kronikářských zpráv ovšem zjistíme, že místní obyvatelé pod pojmem islám mysleli většinou vojsko, nikoliv náboženskou víru, a že se tedy podřizovali armádám islámu. V rozporu s touto teorií je také zeměpisná poloha oblastí vykazujících největší počty muslimů, protože v nich byla přítomnost muslimských vojáků, potažmo celých armád, daleko menší než v jiných regionech severní či střední Indie.

3.4.3) Teorie šíření islámu kvůli získání výhod

Jistý díl pravdy lze zajisté objevit i v této teorii, ovšem není možné s její pomocí vysvětlit masové šíření islámu mezi obyvateli venkova v okrajových regionech, jako je Bengálsko nebo Paňdžáb, kteří svým přestupem k islámu žádné zjevné výhody nezískali. Konverze motivované potenciálními benefity byly rozšířené především mezi bohatými společenskými vrstvami z centrálních oblastí, jejichž příslušníci tak získali nejrůznější daňové úlevy, mohli se po své konverzi ucházet o lukrativní místa ve státní správě, přístup k nimž by jim coby nevěřícím byl striktně zapovězen nebo se tímto způsobem snažili udržet rodinný majetek pro následující generace.

3.4.4) Teorie o šíření islámu z důvodu kastovního útlaku

Tato teorie platila mezi badateli po dlouhou dobu za nejuznávanější vysvětlení přestupu velkého počtu lidí na islámskou víru. Vytvořili ji angličtí etnografové a dopodrobna byla rozpracována historiky z Pákistánu a Bangladéše, kteří byli sami většinou muslimové. Tato teorie klade důraz na kastovní systém indické společnosti, v jehož rámci byli lidé patřící k těm nejnižším považováni za nečisté, měli omezená práva a vyšší kasty (hlavně bráhmani) jimi opovrhovali.

V takto hierarchicky rozvrženém prostředí tedy islám se svým učením o rovnosti všech lidí musel nutně způsobit zásadní společenskou revoluci. Osoby patřící k nejnižším kastám hromadně přestupovali na islám, aby se zcela vymanili z kastovního systému, jehož principem je společenská nerovnost a z ní vyplývající útlak.

Ukazuje se ale, že ani po přestupu k islámu se společenské postavení těchto konvertitů příliš nezlepšilo a nadále jim bylo přisouzeno stejně nezávidění hodné postavení jako v systému hinduistickém.

Platnost této teorie nepodporuje ani rozmístění oblastí s největším počtem muslimů. Ve východním Bengálsku, západní Paňdžábu a Balúčistánu nebyli před příchodem islámu obyvatelé buď vůbec nebo jen velice málo zapojeni do hinduistického společenského systému, protože se vždy jednalo o periferie klasické hinduistické civilizace a také jejich vztah k hinduistické kultuře i jejím náboženským projevům byl spíše vágní.

Na každé teorii je určitě nějaké to zrnko pravdy, ale podle mého názoru je největším důvodem přestupu tak velkého počtu osob na novou víru především to, že nově

příchozí muslimové s nimi jednali úplně jinak než bráhmani a ostatní členové hinduistické společnosti. Pro ně byli původní obyvatelé jenom nečisté bytosti, které byli pro jejich čistou společnost naprosto nevhodné. Naproti tomu muslimové s nimi, aspoň ze začátku, jednali jako s ostatními ze své společnosti. Muslimští vůdcové byli schopní a přesvědčiví lidé přinášející s sebou nové, lidštější poznatky a vědomosti a proto původní obyvatelé doufali, že svou konverzí získají lepší postavení a dosáhnou zlepšení svých životních podmínek. Postupem času se ale ukázalo, že se na ně rodilí muslimové pro jejich nemuslimský původ dívají podobně jako kdysi hinduisté a že se je muslimští dobyvatelé tak silně snažili získat pro islámskou víru hlavně kvůli rozšíření svého území a bohatství, které jim plynulo z daní místních obyvatel.

4) Bengálsko jako provincie Dillíského sultanátu (1204-1342)

Pod kontrolou muslimských vládců Dillíského sultanátu se Bengálsko ocitlo v roce 1204, kdy byla říše Senuů poražena oddíly Muhammada Bachtijára. Když se mu podařilo zvítězit nad mnohem silnější sénskou armádou, Muhammad se stal vládcem nově získaného území, i když nadále zůstával formálně podřízen vládcí z Dillí, tedy Muhammadovi z Ghóru. Na důkaz své podřízenosti nechával Muhammad Bachtijár v Bengálsku recitovat při pátečních motlitbách chutbu (slavnostní promluva)¹³ na počest sultána a razit

¹³ jak taková chutba vypadá nám přiblíží následující ukázka: Všechna chvála náleží Alláhovi, velebíme Ho a hledáme u Něho pomoc. Žádáme Ho o odpuštění. Litujeme před Ním svých hříchů a hledáme u Něj ochranu před důsledky svých špatných činů. Kdokoliv se řídí slovy Alláha je šťasten a kdokoliv neuposlechne Jeho slova

jeho mince.

Z chování prvních muslimských vládců v Bengálsku i ostatních aristokratů je patrné, že se vůbec nesnažili o sblížení s místními obyvateli. Právě naopak, všude nacházíme jen snahy o projevy síly muslimských armád a mocenské i civilizační převahy. Například na mincích byl vyobrazen jezdec na koni, protože to byla právě síla a dovednosti jezdeckta, které jim pomohli tak snadno porazit místní vládce.

V podobném stylu byly stavěny i jejich první stavby, třeba věž v Čhótá Pánduji poblíž Kalkaty. Jedná se o pevnou stavbu postavenou v jednoduchém stylu, která však dávala místním lidem jasné poselství, tedy poselství o hrubé síle a výjimečných vojenských schopnostech. Zdá se být příznačné, že pro stavbu prvních sakrálních i profánních budov byly používány kameny a další materiál získaný z rozbořených hinduistických svatostánků.

Třebaže se Bengálsko stalo součástí sultanátu a Sénská říše zanikla, mnozí lokální panovníci po své porážce ustoupili hlouběji do obtížně proniknutelných džunglí, kde měli svá sídla a pevnosti. Zde si i nadále vydržovali své dvory a snažili se spravovat svá území a vybírat daně od obyvatel tak, jak to dělali dříve. Kvůli své vzdálenosti od středu říše bylo pro sultány sídlící v Dillí obtížné mít dohled nad vládci Bengálska a zabraňovat jejich případným snahám o osamostatnění. Jejich obavy byly opodstatněné, protože někteří vládcové skutečně vypověděli sultánovi poslušnost a snažili se stát nezávislými vládci. Tak se stalo například v roce 1287 za vlády sultána Balbana. Tato vzpoura však byla nemilosrdně

potlačena a vzpurný vládce byl popraven. Na udržování klidu v této oblasti však byly potřeba nemalé prostředky, a tak postupem času snahy sultánů ochabovaly, až nakonec do Bengálska byly posílány ty osoby, jejichž přítomnost v Dillí a okolí byla nežádoucí. Už tady tak lze vidět začátek názoru, že Bengálsko je cizí a nevlídná země. V roce 1342 byl proveden další pokus o získání nezávislosti nad Dillí, který vedl silný šlechtic Šamsuddín Iljás Šáh (1342-1357). Ze začátku se vládcové v Dillí snažily těmto jeho snahám zabránit. Sultán Fírúz Tughlak v roce 1353 poslal do Bengálska armádu, ale operace nebyla úspěšná. O šest let později byla vyslána další výprava, ale i tentokrát se Bengálsko ubránilo, nyní pod vedením Šamsuddínova nástupce Sikandar Šáha (1357-1389), který použil takovou taktiku, že se před jejich vojsky stáhl do divokého vnitrozemí. Neúspěšnost operací nakonec přesvědčila sultány z Dillí, aby nechali nyní už samostatné Bengálsko na pokoji.

A tak mělo Bengálsko od roku 1359 na dalších dvě stě let klid a pokoj od indických armád. I nový vládce samostatného Bengálska, Sikandar Šáh, se snažil ukázat sílu a vznešenost své dynastie. Tyto jeho snahy jsou nejlépe vidět na mešitě Adina, kterou nechal vystavět v hlavním městě říše Pánduji v roce 1375. Je zajímavé, že vzhledem stavby neměl v úmyslu ukázat svou převahu nad nemuslimskými obyvateli, ale spíš určité ocenění starých stavitelských schopností. Úplně jiné ale bylo její poselství indickým vládcům. Velikostí nádvoří i samotné stavby chtěl překonat Begumpurskou mešitu v Dillí, která byla hlavní mešitou sultána Fírúze Tughlaka. To se mu opravdu podařilo a jeho mešita je dodnes největší mešitou postavenou na Indickém kontinentě. Na ochranu svého území

před dalším možným útokem z Dillí si Sikandar Šár podrobil některé hinduistické vládcy ze sousedství, například rádžy z Tirhutu, Káthmándú nebo Kamrúpu a z jejich území vytvořil nárazníkové oblasti¹⁴.

Velký vliv na dvorské způsoby nezávislého Bengálska měla Sasánovská dvorská tradice - u dvora se začal používat perský jazyk a další prostředky a činnosti typické pro sídla perských vládců, jako třeba paví peří, slunečníky, trůn vykládaný drahými kameny, zdobení zlatem a další. Jediným pozůstatkem staré indické tradice byli sloni.

A co víc, vládcové počínaje Sikandarem se začali považovat za nejlepší mezi vládci Arábie a Persie a úplně opomíjeli indické nebo místní vládcy. Tak se tedy vytvořila mezi nimi a místními obyvateli ještě větší propast, než byla doposud. Toto ale nebylo jedinou změnou.

Již delší dobu se bohatí hinduističtí vlastníci půdy začali mocensky emancipovat a dožadovat se podílu na administrativní správě země, a tím pádem získání pozic u dvora. Tyto jejich snahy začaly nabývat na síle za vlády Sikandarova syna a nástupce sultána Ghijásuddín Azam Šáha (1389-1410). Jejich pokusy se ovšem střetly se snahami súfiů z řádů čištíja¹⁵ a firdósí, kteří naopak usilovali zabránit zásahům místních bohatých hinduistů do státní správy. Jejich dopisy¹⁶ adresované nejen sultánovi, ale i vládcům okolních území, jsou proto plné stížností na to, že nevěřící začínají být dosazováni do takových úřadů, ve kterých mají dohled nad muslimskými územími a muslimskými

¹⁴ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 42

¹⁵ <http://leccos.com/index.php/clanky/cistija>

¹⁶ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 42, 53

obyvateli. Podobným změnám s nebezpečnými důsledky pro postavení islámu v Bengálsku by podle jejich názoru mělo být zabráněno.

Pronikání nemuslimů do státní správy se ale už zabránit nedalo. Bengálští vládcové vládli nad bengálským územím a z toho důvodu museli dříve či později přijít na to, že bez pomoci místních vůdců, lidí znalých poměrů a zvyklostí obyvatelstva, by nemohl Bengálský sultanát vůbec fungovat. Proto začali být do oblastní správy sultanátu jmenováni zástupci místních bohatých rodů, z nichž mnozí byli potomci rodin patřících k vládnoucí třídě dřívějších předislámských dynastií.

Z jedné takové rodiny pocházel i Rádža Ganéš, jehož nástupem do správy sultanátu vrcholí pronikání hinduistů do důležitějších pozic. Jeho předkové už měli důležité postavení za vlády Sénů a Pálů. On sám také patřil k bohatým a vlivným osobám Bengálska, vlastnil velká území kolem Gangy, mezi dnešními městy Pabna a Rádžšáhí.

Po smrti sultána Ghijásuddína napětí trvajících mezi oběma skupinami - mezi hinduisty, kteří chtěli na vyšší místa a těmi, kteří byli proti tomu - narůstalo. Za vlády jeho syna sultána Saifuddín Hamza Šáha (1410-1411) a jeho nástupce sultána Šihábuddín Bájazíd Šáha (1411-1414) se Rádža Ganéšovi podařilo dosáhnout vysoké pozice u dvora - stal se dohlížitelem nad státním pokladem a postupně získal takovou moc, že sultán panoval a Rádža Ganéš vládl. Mohl také dosahovat do různých správních pozic svoje stoupence a tak mít dohled i nad jinými oblastmi státní správy. V roce 1415 si už byl svou pozicí tak jist, že navrhl za dalšího vládce svého syna Džádua. Narazil ale na tuhý odpor sofijských učenců, kteří odmítali připustit, aby sultanátu vládl nemuslimský panovník. Na utišení

tohoto odporu se jeho syn rozhodl přestoupit na islám a přijmout nové muslimské jméno Džaláluddín Muhammad (1415-1432). Kvůli nízkému věku se však neujal vlády hned, ještě nějakou dobu byl sultanát pod správou Rádža Ganéše jako regenta.

Tato doba znamená velmi významný bod v dějinách Bengálska. Ukázalo se, že i hinduisté jsou dostatečně schopní na to, aby dosáhli na nejvyšší místa ve státní správě sultanátu a vydobýt si své místo v řadách bengálské vládnoucí vrstvy. Neznamená to však, že před tím se ve správě žádní nemuslimové nevyskytovali. Bez pomoci místních znalých lidí nebylo správné fungování správy možné - pracovali například jako správci na vesnicích nebo pomáhali při vybírání daní. Teď si ale začali svou důležitost pro sultanát uvědomovat a začali se dožadovat změny a zlepšení svého postavení a uplatnění ve státní správě.

Tato změna byla završena právě během vlády sultána Džaláluddína¹⁷. Po svém nástupu na trůn byl sultán v obtížné pozici, protože kolem něho bylo plno hinduistů toužících po lepších místech a zároveň velký počet vlivných muslimů, kteří byli opačného názoru. Prvním krokem k získání podpory od obou skupin byla dřívější změna jeho jména. Dál se snažil uklidnit súfijské učence tím, že přestal prosazovat snahy svého otce potlačovat súfijské hnutí. Na důkaz toho přijal za osobního duchovního vůdce hlavního představitele řádu čištíja šejcha Núr Aláma z Pánduji.

Sultán se hodně snažil, aby v něm muslimové i hinduisté viděli vládce s plným právem na vládu. Kvůli muslimům se

¹⁷ Strnad Jaroslav, Filipský Jan, Holman Jaroslav, Vavroušková Jaroslava: *Dějiny Indie*, Lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-493-0, str. 407 - 409

choval jako zbožný vládce, na mincích nechal po dlouhé době razit muslimské vyznání víry. Kvůli hinduistům dal razit na mince lva (jezdí na něm bohyně Čandí) a ukazoval tím tak, že je synem hinduistického vůdce. Byl silným podporovatelem sanskrtské literatury a bráhmanských učenců. I když mnozí dvořané byli znalí perštiny, hlavním jazykem na jeho dvoře byla bengálština.

Podstatné změny jsou vidět také v architektuře. Mešity a hrobky vlivných osob si přestaly brát za vzor stavby z Blízkého Východu a Indie a nechaly se inspirovat místní lidovou architekturou - výsledkem této inspirace se stal vlastní typický bengálský stavební styl, ve kterém jsou postaveny například Lattanská mešita v Gauru nebo sultánova vlastní hrobka Eklakhi v Pánduji (více o tomto stavebním stylu v části věnované bengálské muslimské architektuře).

Po sultánově smrti se stále více začal prosazovat vliv Turků a vojenských otroků, kterým jejich pánové přidělovali místa ve vojsku nebo jimi obsazovali důležité úřady na svých panstvích. Tito od mocnější pánů získávali místa i ve správě sultanátu. Jak se počet takto vyzdvižených osob zvětšoval, rostla i jejich moc a touha po samostatné vládě. To vyústilo v převraty a spiknutí a znamenalo to dobu plnou nejistoty a zmatků.

Toto období skončilo, když se po jednom z těchto převratů dostal do čela Aláuddín Husain - Arab z Mekky, který se stal zakladatelem Husainšáhovské dynastie, která byla poslední nezávislou muslimskou dynastií nezávislého Bengálska. Vláda Aláuddín Husain Šáha (1493-1519) a jeho syna Násiruddín Nasrat Šáha (1519-1532) bývá nazývána zlatým věkem Bengálského sultanátu. Místní hinduisté konečně dosáhli i na nejvyšší správní místa, například

vazír nebo sultánův osobní lékař. Rozvíjela se i muslimská architektura ovlivněná místní lidovou architekturou, na sultánově dvoře bylo hojně rozšířeno používání bengálštiny, sultánové podporovali psaní bengálské literatury. Došlo také k rozšíření území sultanátu, když bylo obsazeno na severu území Kučh Biháru, na západě Ásámu, na jihozápadě Urísy, na východě Tripury.

Za vlády Násiruddín Nasrat Šáha se ale na západě začíná objevovat silný a nebezpečný soupeř, Mughalové, který za čas způsobí zánik Bengálského sultanátu. Jejich armády pod vedením Bábura, který byl příbuzný mongolského chána a znamenitého vojevůdce Čingischána, v roce 1526 porazily afghánské vládce dynastie Lódí ovládající Dillíský sultanát a obsadily jeho území v severní Indii. Do Bengálského sultanátu proto začaly proudit davy Afghánců utíkajících před mughalskými vojsky. Postupem času jejich počet narostl natolik, že získali rozhodující moc v sultanátu a území se tak stalo místem silného protimughalského odporu.

4.1) Shrnutí předmughalské muslimské vlády

Na začátku muslimské vlády v Bengálsku bylo území součástí Dillíského sultanátu, islám je pro místní cizí a první vládci se nesnaží o sblížení a přizpůsobení místním poměrům. Tento stav se začal měnit, když vládcové začali usilovat o získání nezávislosti. Islám se postupně sbližoval s místními poměry, během 14.století se prosazují perské správní vzory a jazyk, rostou ale také snahy místních bohatých hinduistů o vyšší správní místa. Rostoucí napětí bylo zklidněno díky snahám rádži Ganéše a nástupem jeho syna. Za jeho vlády a vlády dalších muslimských vládců se situace zklidňuje, hinduisté

dosahují na vysoká stítní místa a rozvíjí se vlastní bengálská kultura. Tento stav trval až do příchodu mughalské armády a do začlenění území Bengálského sultanátu do Mughalské říše.

5) Mughalové v Bengálsku

Obsazení Bengálska a jeho začlenění do Mughalské říše se neuskutečnilo najednou a mughalská armáda měla velké problémy s potlačováním odporu afghánských uprchlíků z Dillíského sultanátu, kteří našli útočiště u bengálského sultána. Nějakou dobu se zdálo, že Bengálsko, a dokonce i část severní Indie, zůstane natrvalo v rukou Afghánců, kterým se podařilo na několik desetiletí Mughaly z těchto oblastí vytlačit. Nakonec se však vojenské štěstí obrátilo přece jenom na stranu Mughalů a Bengálsko zůstalo součástí jejich říše až do 18. století, kdy vládu nad ním převzali Angličané.

5.1) Příchod Mughalů do Bengálska a počáteční neúspěchy

Afghánci, kteří utekli ze zaniklého Dillíského sultanátu, našli útočiště na území bengálského sultána Násiruddín Nasrat Šáha. Ten jim dovolil zůstat na území Biháru, protože pochopil, že se Mughalové zřejmě nespokojí jenom s ovládnutím Dillí a budou postupovat dál na východ. Chtěl proto z těchto Afghánců vytvořit jakýsi nárazník, chránící jeho říši před možným útokem. Když zemřel, jeho

bratr a nástupce Ghijásuddín Mahmúd Šáh (1532-1538) tyto jeho snahy dál nerozvíjel.

V roce 1533 poslal nový sultán do Biháru trestnou výpravu proti tamějšímu guvernérovi, kterého chtěl potrestat za zasahování do vnitřních záležitostí Bengálského sultanátu. Neuvědomil si ale, že guvernerovým spojencem je velmi schopný afghánský velitel Šér Chán Súr. Ten potom v roce 1535 vpadl do oblasti severozápadní delty, začal postupovat směrem k hlavnímu městu Gauru. Za takovéto nepříznivé situace byl sultán nucen ustoupit a nezbylo mu, než přistoupit na Šér Chánovy podmínky - ročně odvádět do jeho pokladny velkou sumu peněz a přenechat mu část svého území ležícího západně od města Rádžmahal. Po dvou letech ale sultán platit odmítl a na důkaz toho nechal zabít daňového výběřčího. Šér Chán, teď si říkal Šér Šáh, proto poslal do delty svou armádu a svrhl sultána Mahmúda z trůnu.

V roce 1538 se nový sultán Humájún, syn císaře Bábura, rozhodl vtrhnout do Bengálska a připojit tyto vzdálené východní oblasti ke svojí říši. Vojska Šér Šáha se však se silnou armádou nesnažila bojovat, ale stáhla se do vnitrozemí Biháru a nechala Humájúnova vojska okupovat území hlavního města. V příštím roce se k Humájúnovi dostala zpráva, že se chystá povstání v jeho říši. Přenechal proto správu nové provincie úředníkům a sám se vydal na zpáteční cestu. Tohoto využil Šér Šáh a 7.6. 1539 se utkal s mughalskými vojsky v bitvě u Čausy v Biháru. Humájúnova armáda zde byla poražena a Afgháncům se tak otevřela cesta do severní Indie. Šér Šáhovi se tímto nejen podařilo získat zpátky pod svou kontrolu území Bengálska, ale Mughalové byli vytlačeni i z Dillí a na dobu dalších šestnácti let byl celý sever Indie pod vládou Afghánců.

Humájúnovo bengálské tažení skončilo naprostým nezdarem. V důsledku toho císař na nějakou dobu přišel o vládu nad severní Indií a musel uprchnout do Persie. Málem přitom přišel o život, když se při útěku plavil přes řeku na nafouknutém koženém měchu¹⁸.

5.2) Návrat Mughalů a znovuzískání kontroly nad ztracenými územími

V roce 1556 se však Humájúnovi podařilo porazit nástupce Šér Šáha v Dillí a získat tak znova kontrolu nad městem. Tím začala další vlna odchodu velkého počtu Afghánců do Bengálska, které bylo v této době spravováno členy rodu Šér Šáha a Tádž Chán Karráního. Jejich vláda byla během vlády císaře Humájúna docela klidná, neboť tento nepatřil k silným panovníkům. Situace se však změnila, když nastoupil na trůn Akbar (1565-1605), nejschopnější vládce Mughalské dynastie.

Bylo jasné, že nový vládce nebude dlouho snášet existenci silné a bohaté říše nacházející se hned za vlastními hranicemi. Vládcové v Bengálsku si toho byli velmi dobře vědomi a z toho důvodu se sultán Sulajmán Karrání (1565-1572) snažil udržovat se silným západním sousedem dobré vztahy - svoji podřízenost vyjadřoval tím, že císařovým jménem razil mince, nechával číst motlitby v mešitách a posílal na císařský dvůr cenné dary. I přes to, že sultán Sulajmán projevoval formální podřízenost panovníkovi Mughalské říše, záležitosti týkající se správy svého území a vztahů se sousedními vládci však řešil podle své vlastní vůle.

¹⁸ Elliot H.M. (ed. by J.Dowson): *The History of India, as Told by Its Own Historians, Vol. V*, Trübner and Co. 1867-77, str. 141 - 143

Nejinak tomu bylo v případě sultánova útoku na rádžu Mukundu Dévu, hinduistického vládce Urísy, v roce 1568. Sultán zaútočil na Džagannáthův chrám v Puri¹⁹, což byl největší a nejbohatší hinduistický chrám ve východní Indii, a vyplenil ho. Hlavním cílem výpravy nebylo získání bohatství, ale potrestání rádži za zasahování do záležitostí sultanátu, čímž bylo přijetí sultánova hlavního nástupnického soupeře a pachtování se se sultánovým nepřítelem číslo jedna, s mughalským císařem Akbarem, kterému slíbil pomoci při chystaném vpádu do Bengálska. To sultán nemohl tolerovat a rozhodl se proto potrestat rádžu vypleněním a zničením jeho bohatého chrámu, který byl zároveň i symbolem celého jeho území. Tato výprava však byla poslední akcí vedenou vládcem samostatného Bengálska.

Sultánovy obavy se naplnily hned po jeho smrti v roce 1572, když Akbar začal s přípravami na připojení Bengálska k Mughalské říši. Přípravy probíhaly rychle, protože Akbar se rozhodl využít nepřehledné situace v Bengálsku, když mocní mužové vládnoucí vrstvy byli zaměstnání bojem o vládu nad sultanátem. Ke spěchu ho také pobízelo chování Sulajmánova syna Dáúda Chána, který sice rychle získal vládu, ale nepočínal si vůbec rozumně, protože začal vystupovat jako samostatný vládce (např. razil mince se svým jménem). Akbar proto v roce 1574 sám vedl velkou armádu do Ganžské nížiny. Přitáhli k městu Patna, které se bez boje vzdalo. Akbar potom svěřil vedení operací v Bengálsku Munim Chánovi, zkušenému vojenskému veliteli, který se rychlým pochodem dostal před hlavní město Tandu. Když se i toto město v září 1574 bez boje

¹⁹ Další informace a obrázky týkající se tohoto chrámu lze nalézt na internetové adrese <http://www.vaisnava.cz/clanek.php3?no=173>

vzdalo, znamenalo to začátek nové historie mughalského Bengálska.

Pod kontrolu se sice dostalo bengálské hlavní město, ale ne ostatní afghánští vůdcové. Ti se stáhli do těžko přístupného vnitrozemí, podnikali odtamtud proti mughalské výpravě a bránili tak ovládnutí Bengálska a jeho začlenění do Mughalské říše. Proto byly další roky vyplněny neustálými boji ve snaze zbavit oblast delty těchto afghánských vůdců - nebo jak píše mughalský kronikář Abú Fazl ,zbavit deltu odporného plevele a smetí²⁰.

Nejenom lidé, ale byly to i přírodní podmínky Bengálska, které bránily jeho plynulému začlenění do mughalského systému. Příroda v Bengálsku tak ukázala svou sílu, například po přesutí hlavního města z Tandy do starého hlavního města Gauru. Původce tohoto nápadu ale nevzal na vědomí změnu vodního toku řeky Gangy. Město Gaur v té době už nebylo v blízkosti řeky, ale bylo obklopeno jenom slepými rameny plnými stojaté vody. Ty se staly zdrojem nemocí a moru, který v roce 1575 zabil tisíce mughalských vojáků a civilistů. To vedlo tomu, že nadále se Mughalové dívali na Bengálsko jako na nebezpečnou a nepohodlnou zemi, nikdy k ní nepřilnuli a nechtěli v ní pobývat delší dobu.

V těchto bojích se ale Munim Chán nesnažil používat silnou a dobře vycvičenou mughalskou armádu ke zničení protivníků v krvavých bitvách. Naproti tomu raději používal taktiku zasévání neshod a podezření mezi afghánské vůdce, mnohé z nich získal na svou stranu pomocí diplomacie nebo úplatků. Ti vůdcové, kteří se těmito prostředky získat nedali, nakonec ustoupili, když viděli,

²⁰ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 142

že proti mughalskému vojsku by neměli naději na vítězství. V začátečních fázích bojů se ale krvavé bitvy odehrávaly.

Nejkrutější byla bitva u Turákoí 3.března 1575, kdy mughalské vojsko vedené Munim Chánem a Todar Málem dosáhlo vítězství nad armádou sultána Dáúda Chána. Podle mughalského způsobu zacházení s poraženými afghánskými vůdci se Dáúd Chán dostavil 12.4.1575 do mughalského tábora na slavnost konanou při příležitosti jeho začlenění do mughalského systému správy. Munim Chán mu zde jménem císaře Akbara předal mughalský meč, vyšívaný pás a plášť. Potom se Dáúd Chán navíc zavázal velkou přísahou, že už nikdy neprojeví nepřátelství vůči Mughalské říši²¹. Tato celá ceremonie měla rituální význam a jejím vykonáním tak Dáúd Chán formálně přijal nadvládu císaře Akbara a jeho země se stala součástí Mughalské říše. Celé ceremoniální vystoupení potom bylo zakončeno Dáúdovou poklonou, při níž se dotknul tváří země ve směru Akbarova hlavního města Fatéhpur Síkrí.

Munim Chán v říjnu 1575 zemřel a soupeření mughalských velitelů povzbudilo Dáúda k tomu, aby kolem sebe shromáždil zbylé afghánské síly a pokusil se znovu získat nezávislost. Z toho důvodu Akbar pověřil vedením dalšího schopného velitele - Chán Džahána, kterému pomáhal Todar Mál.

Koncem roku jejich armáda dorazila do hlavního města Tandy a v červenci následujícího roku se obě vojska utkala v bitvě u řeky Padmy ve středním Bengálsku. Afghánské síly tady byly zase drtivě poraženy. Z Dáúdova chování bylo zřejmé, že na jeho přísahy, jakkoliv velké, nemůže být spolehnutí, a tak se Mughalové tentokrát rozhodli jednat

²¹ Elliot H.M. (ed. by J. Dowson): *The History of India, as Told by Its Own Historians*, Vol. VI., Trübner and Co. 1867-77, str. 388 - 390

s poraženým tak, aby se podobná situace už neopakovala – Dáúd Chán byl popraven a jeho hlava byla odvezena jako válečná trofej²².

Mughalům se tedy konečně podařilo do jisté míry uklidnit bouřlivé Bengálsko a mohli začít jeho postupné začleňování do říše, kdyby nebylo vypuklo stejně závažné povstání, a to v jejich vlastní říši.

Bylo to povstání mansabdárů, kterým se nelíbilo císařovo nařízení o vybírání daní, které měly být vybírány z centra a pod přímou kontrolou vlády. Tentokrát se ale situace neuklidnila jako v dřívějších případech, kdy nespokojenci byli posíláni do Bengálska. To se nyní vymstilo, protože se všechny odporové síly soustřeďovaly na vzdáleném a těžko přístupném místě. Roku 1579 povstání vypuklo naplno a do jeho čela se postavil Baba Chán Qaqšal a Masúm Chán Kabélí. Hned ze začátku povstání se jim podařilo obsadit pevnost v Tandě, popravit bengálského guvernéra a rozdělit si správu nad územím, které bylo pod jeho správou. K hnutí se začali přidávat i ostatní nespokojenci a také hinduističtí zamíndáři. Celá delta se tak na další dva roky vymkla mughalské kontrole. Teprve v roce 1782 se Akbarovi podařilo vypořádat se se všemi nespokojenými rebelanty, ale nejsilnější z nich, Masúm Chán Kabúlí, se nevzdal a až do konce svého života pokračoval v odbojných protimughalských akcích.

Povstání sice bylo potlačeno, ale nebylo poraženo úplně. Jeho centrum se nyní přesunulo do východních oblastí Bengálska. Zbylí povstalci se shromáždili kolem schopného bengálského muslimského velitele, který se jmenoval Ísa Chán, a který měl hlavní stan ve městě

²² Elliot H.M. (ed. by J. Dowson): *The History of India, as Told by Its Own Historians*, Vol. VI., Trübner and Co. 1867-77, str. 54 - 55

Katrabo, které se nacházelo ve spleti říčních ramen východní delty a bylo tak dobře chráněno před mughalským jezdectvem. Ísa Chán byl znám i anglickým obchodníkům, z nichž jeden jménem Ralph Fitch o něm napsal, že „byl velkým přítelem všech křesťanů“²³. Lidem kolem něho shromážděným velelo 12 náčelníků, dřívějších guvernérů Bengálského sultanátu. Tato východní skupina byla na odpor proti Mughalům velmi dobře připravena, měla pod kontrolou i loďstvo, s jehož pomocí v září 1584 drtivě porazili bengálského guvernéra a Ísa Chán se potom na dalších 15 let stal v podstatě samostatným vládcem těchto východních oblastí. Po celou tuto dobu se ale snažil udržovat s mughalským císařem Akbarem co nejlepší vztahy a uznávat, i když jen formálně, jeho nadřazené postavení.

Aby povstalci nezískali ve východním Bengálsku trvale převahu, v roce 1594 Akbar jmenoval guvernérem Bengálska jednoho ze svých nejlepších generálů, rádžpútského velitele Rádža Mán Sinha. Ten si za hlavní město zvolil Rádžmahal v severozápadní části delty a hned jak to bylo možné (v roce 1595), vyrazil s armádou na východ. Ísa Chán se začal chystat na střetnutí, přidali se k němu silní hinduističtí zamíndáři, jako třeba Kedar Ráj, a také jednotky starého nepřítele Mughalů Masum Chán Kabúliho. S jejich pomocí svedli roku 1597 námořní bitvu, ve které bylo mughalské vojsko opět poraženo. I když brzy potom Ísa Chán zemřel, ostatní povstalci pokračovali v odporu, teď ale pod vedením jeho syna Dáúda. Kedar Ráj se však rozhodl jinak a přidal se k pirátům, kteří ohrožovali bengálské pobřeží. Když Rádža Mán Sinh viděl situaci v deltě, rozhodl se podniknout kroky, které by zabránily povstalcům

²³ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 147

dál škodit v této části Mughalské říše a k navrácení klidu území, které bylo po mnoho let centrem nepokojů.

Prvním krokem bylo přesunutí střediska bojů proti povstalcům v roce 1602 do Dháky. Neznamená to ale, že kvůli tomu nechal postavit nové město - už dřív to byla základna muslimských osadníků a navíc i jedna z nejstarších bengálských pevností.

Po příchodu do města se Rádža Mán Sinh začal věnovat uskutečnění svých plánů, kterým pomohlo i jednání náčelníků po smrti Ísa Chána v roce 1599 zabraných do sporů o rozdělení moci. Roku 1603 se mu podařilo vyhnat z delty piráty a také porazit a zabít Kedar Ráje, který se před časem přidal na jejich stranu. Po pirátech přišli na řadu Afghánci, kteří stáli kolem Chánova syna Dáúda a nejsilnějšího ze zbývajících Afghánců Uthman Chána. Také v tomto případě se Mughalům podařilo tyto armády porazit a zatlačit Dáúdovy jednotky do Sonárgáonu a Uthman Chánovy do východních džunglí. Rádža Mán Sinh ale ve městě dlouho nezůstal, protože v roce 1605 odjel k umírajícímu císaři Akbarovi. Po jeho smrti nastoupil na trůn jeho syn Džahangír. Během prvních let se snažil podřídít si zbývajících náčelníky a dostat zemi pod svou správu, ale jeho pokusy selhaly.

Roku 1608 se tedy rozhodl se s nimi vypořádat jednou pro vždy. Novým bengálským guvernérem byl jmenován významný vojenský velitel Aláuddín Islám Chán, který s početnou armádou, velkým množstvím děl, jezdců, slonů a lodí ihned vyrazil do východních oblastí říše. Nejdříve přišel do Rádžmahalu, prošel džunglemi střední delty a v roce 1610 dorazil se svým vojskem do Dháky. Na cestě se samozřejmě potkával s jednotkami odporých náčelníků, ale podařilo se mu je porazit a všechny si podrobit. Jeho

dosažení Dháky bylo pro dějiny Bengálska velmi důležité, neboť teprve od tohoto okamžiku lze mluvit o mughalské správě a kontrole bengálského území.

5.3) mughalské vypořádání s posledními povstanci a počátek mughalské správy

Po svém příchodu Islám Chán okamžitě zaměřil všechny svoje síly na konečné vyřešení této po několik desetiletí trvající neutěšené situace a zbavit tak Mughalskou říši posledních afghánských velitelů a ostatních povstalců, kteří po celou dobu znamenali trvalou hrozbu a zdroj nepříjemností.

Tak v roce 1612 porazili mughalské jednotky pod jeho vedením vojsko posledního významného afghánského vůdce Uthman Chána v krvavé bitvě v Sylhatských horách. Po jeho porážce se mughalské síly začaly soustřeďovat na vytváření politického a správního spojení Bengálska s Mughalskou říší a na získání zbývajících méně silných a významných odporných osob.

Islám Chán se ukázal mimořádně schopným i v těchto jednáních, při kterých mu pomáhaly jeho diplomatické schopnosti, lepší schopnosti mughalských velitelů a vojáků armád a neocenitelná byla i peněžní podpora indických bankéřů a obchodníků pocházejících z Márváru.

Obzvláště důležité byly pro Mughaly Islám Chánovi diplomatické schopnosti, díky kterým se mu dařilo přesvědčovat odporné vůdce k podrobení se autoritě mughalského panovníka a stát se součástí jeho správního systému.

Při svých jednáních postupoval následovně. Vůdce dostal na výběr, buď přijme nadvládu mughalského vládce a stane se součástí říše jako džágírdár²⁴ (zůstane pánem nad svým původním územím, bude tam vybírat daně, ale bude mít za povinnost být mughalskému vládci kdykoliv k dispozici se svým vojskem) anebo bude dál vzdorovat a nakonec bude poražen, jeho území zabráno a on sám bude uvězněn nebo dokonce popraven. Stejně se také vedlo těm, kteří sice přistoupili na mughalské podmínky, ale potom z nějakého důvodu nebyli s to plnit předepsané povinnosti. Vězení či poprava ho neminuly.

Další používaná strategie byla používána při jednáních se silnými nebo pro říši důležitými vůdci. Byla jim přislíbena nová území na východě a cenné dary (koně, sloni.....). Jako příklad lze uvést případ Rádži Pratápáditji z Džessoru. Přijal vzácné dary a nová území a souhlasil tak s plněním mughalských požadavků, ale potom nebyl schopen podpořit mughalskou armádu požadovanými jednotkami, a tak byli do Džessoru posláni vojáci, kteří rádžu zajali, obsadili jeho území a dosadili tam vlastní správce a úředníky.

Ještě více nákladů však bylo potřeba k podrobení Ísa Chánova syna Músa Chána. Potom co ho mughalské loďstvo porazilo, bylo k tomu potřebí veškerého říšského loďstva, byl Músa Chán poslán do Dháky, kde byl pečlivě hlídán. Když v roce 1613 nastoupil nový guvernér, byl propuštěn na svobodu a bylo mu dokonce dovoleno účastnit se na vojenských výpravách do východních a severních oblastí Bengálska. Tak se stalo, že syn zvilého odpůrce Mughalů Ísy Chána jim nakonec pomohl dosáhnout podrobení všech

²⁴ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 154 - 155

ostatních zbývajících odporných náčelníků a jejich zapojení do správního systému mughalské státní správy.

Během tohoto neklidného období se stala Dháka, jinak Džahangírnagar, nejdůležitějším správním a obchodním městem Bengálska. Soustřeďovalo se v něm také hodně peněz, a to hlavně díky márvárským obchodníkům a bankéřům, kteří se postupem času stali nepostradatelnými pro správný chod bengálské provincie. Mughalové využívali jejich peněz na řádný chod správního aparátu a za to jim poskytovali bezpečí a stabilitu pro obchod a finanční operace.

O jejich jmění se zmiňuje i kněz Sebastião Manrique. Ve svých listech píše, že „bohatství ve městě je ohromující, hlavně když uvážíme množství peněz nacházející se v domech Márvárců (v jeho listech je psáno Kchatrijové). Je jich prý tolik, že je nemožné je spočítat, a proto se udává jenom jejich váha“²⁵.

5.4) Shrnutí mughalského obsazování a výbojů v Bengálsku²⁶

5.4.1) Severní Bengálsko

Při svých výpravách na sever narazila mughalská vojska na území Kučh Biháru, které se rozprostíralo od řeky Karatoja přes Brahmaputru k řece Sankóš. Na východ od tohoto území ležel Kamrup sahající od řeky Brahmaputry k řece Bar nadí, kde byla hranice s Ásámem. Místní obyvatelé sice po dlouhou dobu žili v těsném sousedství

²⁵ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 156

²⁶ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 183 - 193

Árjů a jejich bráhmanské kultury, ale až do 16. století, kdy se s ní začali pomalu seznamovat, na ně neměla prakticky žádný vliv. Původně žili v lesích, nepoužívali pluh, jejich společnost byla matriarchální a nemluvili bengálským jazykem. Postupem času se jejich společnost a kultura stále víc sbližovala se zvyky sousední Indie a od počátku 19. století si už místní rolníci mysleli, že patří do kasty čistých šúdrů. Jejich společnost byla tvořena klany, jejichž vůdcové byli podřízenými králi. Jemu také odváděli tribut jménem jednotlivých klanů. Tento tribut ale neodváděli v penězích nebo v surovinách, ale robotnými pracemi. Rolníci tvořili čtyřčlenné jednotky, ve kterých se střídali ve službě králi. Vypadalo to tak, že během čtyř let každý z nich jeden rok vykonával službu a ostatní tři obdělávali půdu.

V roce 1613 se však mughalská pozornost obrátila i k těmto územím. Zrovna se jim povedlo porazit dvanáct odporných náčelníků v Bengálsku, a tak se rozhodli rozšířit svou říši ještě o území na severu. Ísa Chán poslal do Kučh Biháru armádu tvořenou mušketýry, jezdci, slony a válečným loďstvem. Jejich cesta vedla nejdříve k důležité pevnosti jménem Dhubrí, kterou obsadili a potom zamířili na hlavní město Gilah. Na této výpravě je zajímavé, že už se jí účastnili i podobení bengálští náčelníci bojující nyní na straně Mughalů. I toto město se nakonec vzdalo a na počest této události bylo přejmenováno na Džahangírabád. Bývalý rádža byl poslán do Dháky a oblast Kučh Biháru a Kamrúpu byla připojena k Mughalské říši.

Mughalové zde hned začali zavádět svoje správní systémy - na rolníky byla uvalena daň z půdy, místní domobrana původně sloužící panovníkovi byla přeměněna na

armádu placenou z daně z půdy a která byla podřízena guvernérovi se sídlem v daleké Dhace. Mughalští páni, kteří zde zkupovali půdu, ještě uvalovali na rolníky další daň pro svůj vlastní prospěch.

Nemálo důležitou změnou byl přechod na peněžní systém, který před tím místní obyvatelé neznali a se kterým teď měli velké problémy. Není proto divu, že začaly propukát rolnická povstání. V roce 1614 rebelové přemohli vojenskou posádku v Rangamati a oblehli místní centrum v Gilahu. Začali také jednat s mughalskou vládou o změně daňového systému, ale Mughalové nemínili ustoupit. Poslali do neklidných míst vojsko, které mnoho rebelů pobilo a obsazená města osvobodilo. Tak byly tyto severní oblasti natrvalo připojeny k Mughalské říši.

5.4.2) Východní Bengálsko

Situace ve východním Bengálsku byla ještě bouřlivější a obsazování doprovázely ještě mnohem větší nepříjemnosti než na severu. K jeho konečnému obsazení bylo třeba využít veškeré bojové schopnosti mughalských velitelů a armády. Odporným náčelníkům se někdy dokonce podařilo získat na určitou dobu samostatnost, ale mughalské síle vzdorovat na trvalo nemohli a tak se i východní Bengálsko, i když až po několika desetiletích, stalo pevnou součástí říše Mughalů.

5.4.3) Západní Bengálsko

Když mughalští vojevůdcové podnikali trestné výpravy proti odporným bengálským náčelníkům, neměli s náčelníky ovládajícími území západního Bengálska skoro žádné problémy. Všichni náčelníci se jim bez odporu vzdávali a ochotně přistupovali na mughalské správní podmínky. Žádné

další problémy už dále s nimi nebyly, proto případ džessorského rádži, proti kterému bylo třeba poslat vojsko kvůli neplnění podmínek, je možno považovat za výjimečný.

Jak je tedy možné, že na západě proběhlo převzetí moci Mughaly tak snadno a na východě mu předcházela desetiletí vleklých bojů a tuhému odporu?

Je to proto, že vládcové západních oblastí už byli po dlouhou dobu v kontaktu s muslimskými sultány a za tu dobu si už stačili vytvořit stálá místa v jejich systému státní správy. Jejich úkolem bylo dělat prostředníky mezi místními zamíndáry a panovnickým dvorem. Vybírali od obyvatel daně a ty potom posílali dál do sultánovy pokladnice.

Když tedy přišli Mughalové, jejich postavení se změnilo jenom minimálně a neměli tak žádný důvod ke vzpourám. Změnili se jenom lidé na nejvyšších místech provincie a také místo, kam byly nyní odesílány daně. Tím se stala Dháka.

Důležitým důvodem bylo i to, že v západních oblastech byla pevně zakořeněná hinduistická kultura se svým kastovním systémem. Proto zde byla stálá a poklidná společenská situace, ve které každý znal svoje místo a povinnosti. Proto při příchodu Mughalů místní obyvatelé nekladli odpor a žili si stejně, jako před jejich příchodem.

Když bylo nyní Bengálsko jako jedna z mnoha dalších provincií Mughalské říše, dalo by se předpokládat, že toto nové území bude přitahovat zástupy mughalských šlechticů, kteří se zde budou chtít usadit a využít možností země ke zvětšení svého vlivu a bohatství. Ve skutečnosti tomu ale bylo úplně naopak. Díky své odlehlosti od centra říše,

odlišným přírodním podmínkám a zvyklostem místních obyvatel se Mughalové s touto zemí nikdy nesblížili a vždycky si v ní připadali cizí.

Tomuto odcizování napomohly i události, které se Mughalům přihodily během vojenských tažení v nedávné minulosti. Nejenom že mnoho vojáků bylo na těchto výpravách zabito, mnoho jich navíc padlo za obět epidemiím a další zahynuli pro neznalost místních poměrů. To všechno dopomohlo tomu, že se v mughalských šlechticích pořád prohluboval dojem, že Bengálsko je nebezpečná země plná odbojných a nepřátelských lidí. Podobné názory měli i na prosté obyvatele venkova, kterým podle jejich převládající potravy (jedli hodně ryby, rýži, zatímco Mughalové obilí a maso) posměšně říkali rybáři a naprosto jimi opovrhovali.

Všechny jejich názory na Bengálsko podle mého názoru vyjadřují slova Šáha Alláh Firuzpuriho, který napsal:

„Bengálsko je zkažená a smutná země,

Modli se k mrtvým, neváhej.

Není klidu ani na zemi, ani ve vodě,

Ten je buď v čelistech tygra nebo v tlamě krokodýla.²⁷

²⁷ Imam al-Din Rajgiri, *Manāhij al-shaṭṭār* (Khuda Bakhsh Library, Patna, Pers. MSS. Nos. 1848, 1848-A), 2: fol. 383b (citováno podle Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 169)

6) Zdroj mughalské moci v Bengálsku a rozvoj země během mughalské vlády

6.1) Zdroj moci Mughalů v Bengálsku

I když se Mughalové v Bengálsku necítili dobře a na jeho obyvatele hleděli s opovržením, přece jenom bylo součástí jejich říše a museli se pokusit najít nějaké společné způsoby a na jejich základech postavit svou vládu tak, aby byla pro místní lid přijatelná.

Císař Akbar proto hledal vzor u dávných indických mahárádžů a podle jejich vzoru se začal objevovat při audiencích usazen na vyvýšené tribuně. Kolem tribuny seděli jeho úředníci a obyčejní lidé, nejbliže byli ti nejvýznamnější, nejdál prostí lidé. Jeho záměrem bylo, aby vzbudil v lidech pocit, že před nimi sedí po tradičním způsobu indický král nebo nějaké hinduistické božstvo a z jejich přímé účasti se také na ně přenesla část božského či královského lesku.

Ve správních sídlech spojovala všechny lidi, kteří se nějakým způsobem podíleli na jejich chodu, ideologie soli (*namak*)²⁸. Tato ideologie byla známa už lidem ve starověké Mezopotámii (jejich výraz *jíst něčí sůl* znamenal dohodu mezi lidmi) a představovala jakési spojení nadřazených a podřazených osob. Podřizení se cítili být spojeni se svými pány, plnili jejich rozkazy a byli na jejich straně, i když třeba upadli v nemilost nebo když jednali nečestně.

Podle mě ale bylo nejdůležitější to, že nenutili obyvatelstvo vyznávat jejich víru - islám a v oblastech s převládajícím hinduistickou populací jednali podle

²⁸ Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 162 - 164

jejich zvyklostí a práva. Jako příklad může posloužit případ portugalského mnicha Manriqua²⁹. Ten se jednou se svými lidmi schoval před deštěm v jedné vesnici, kde v noci tajně chytili a snědli dva pávy. Místní lidé je ale za to zajali a odvedli k místnímu správci, který vybíral od místních daně a staral se i o výkon práva. Tam byli zajatci přes noc uvrženi do podzemního vězení, ze kterého se dostali jenom díky tomu, že měli povolení průchodu přes mughalská území od guvernéra v Uríse.

6.2) Rozvoj Bengálska během mughalské vlády

V době, kdy se z Bengálska stávala jedna z provincií Mughalské říše, došlo ve východní části země k nárůstu zemědělské výroby a obchodní činnosti. Nebyly to změny rychlé, začaly už před příchodem mughalských armád, ale vrcholu bylo dosaženo právě v době mughalské vlády. Hlavním důvodem těchto změn bylo posunování toku a delty řeky Gangy směrem na východ. Tímto způsobem se ze zalesněného a těžko přístupného území staly oblasti vhodné pro zemědělství. Naproti tomu se v západním Bengálsku kvůli těmto posunům vytvářela slepá ramena plná stojatých vod, která se stala zdrojem různých epidemií a nemocí.

Záplavy začaly do východních oblastí přinášet úrodné naplaveniny, ve vysokém tempu začala vznikat pole obdělávaná pomocí pluhu, na kterých se začala pěstovat rýže a textilní plodiny - základ bengálského zemědělství. Přebytečná rýže se vyvážela ze dvou hlavních přístavů v Indickém oceánu - Satgáónu a Čittágongu. Další důležité plodiny - bavlna a hedvábí zapříčinily, že se Bengálsko

²⁹ Eaton, Richard M. *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 179 - 182

stalo známé svými textiliemi z těchto rostlin nejen v Indii, ale i v zámořských zemích, které zde začaly zakládat obchodní místa.

Na začátku 16. století to byli Portugalci, které v 17. století vystřídali obchodníci z Holandska a z Anglie, kteří začali do Bengálska dovážet velké množství stříbra. Díky tomu se z Bengálska stala důležitá provincie, protože obchod a zemědělství přinášely do státní pokladny hodně peněžních prostředků získaných z platby daní.

Tento rozvoj způsobil, že se Bengálsko politicky a hospodářsky ještě pevněji spojilo s Mughalskou říší a vytvořilo si tak podmínky pro další technický, duchovní a kulturní rozvoj.

7) Bengálsko pod správou mughalských satrapů

Byli to Muršid Kulí Chán (byl také prvním bengálským navábem), Alívardí Chán (1740-1756), Sirádžuddaula, Mír Džáfar a jako poslední nastoupil do tohoto úřadu Mír Kásim. Potom vládu v Bengálsku převzali Angličané. V posledních letech 17. století byl v Bengálsku docela klid, až v roce 1696 během vlády slabého guvernéra povstali dva vůdcové z Médinípuru a Urísy. Obsadili velké území na jihozápadě Bengálska a mughalským vojskům trvalo 2 roky, než byla tato vzpoura potlačena za pomoci oddílů východoevropských společností. Například při tom, aby se vzpoury nerozšířily do východních oblastí řeky Huglí napomohli Holanďané. Obchodníci z Evropy na ochranu před hrozbou opevňovali svoje faktorie v Kalkatě, Činsuře a

Čandarnagaru a tím se tato obchodní centra začala měnit na vlivná a na vládě nezávislá města. Aby se takovým vzpourám předešlo, jmenoval Aurangzéb v roce 1698 guvernérem svého vnuka, prince Muhammada Azímuddína a jako jeho ministra financí Muršida Kulího Chána, který tou dobou pobýval v Dakšinu. Nový ministr měl za úkol zvýšit přísun daní z Bengálska.

Muršid Chán³⁰ byl synem bráhmana, kterého koupil perský šlechtic a odvezl s sebou do Íránu. Po jeho smrti se vrátil do Indie do Dakšinu, kde zastával nevýznamné místo ve správě. Díky své pílí a svědomité práci se vypracoval a získal čestný titul (Kártalab Chán - Pracovitý Chán). Takovýto schopný úředník nemohl neuniknou pozornosti císaře, který si ho vybral na místo ministra v Bengálsku. Podle instrukcí začal hned pracovat na úsporných opatřeních a na reformování správy daní. Tímto svým počínáním se ale brzo dostal do sporů s guvernérem, kterému se tento postup, který nebral ohled na postavení, nelíbil. Takovéto nevybíravé chování a s tím spojená rostoucí nespokojenost vlivných úředníků vedla až k pokusu o jeho zavraždění. Naštěstí pro ministra však nebyl úspěšný. Proto se Muršid Chán rozhodl přesunout z hlavního města Džahangírnagaru do západnějšího Machsúdábádu. Když jel v roce 1704 císaři předat vyúčtování daní a informace o svojí činnosti, byl císař s jeho prací tak spokojen, že mu udělil titul Muršid Kulí Chán a Pracovitý Chán si mohl přejmenovat město, kde sídlil, na Muršidábád. Navíc se stal nejen ministrem financí (dívánem) v Biháru a Uríse, ale získal i místo tamějšího guvernéra.

³⁰ http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/M_0406.HTM

Po císařově smrti roku 1707 se novým císařem stal Šáh Álám I. Bahádur Šáh a ten jmenoval guvernérem v Bengálsku, Biháru a v Uríse svého syna Azímuddína (při nástupu přijal nové jméno Azímuššán). Nový guvernéř hned Muršida Chána sesadil a do všech vysokých funkcí v těchto provinciích dosadil svoje lidi. Císař změnu přijal, ale náhradou jmenoval Muršida Chána dívánem v Dakšinu. V jeho bývalých provinciích se přestávalo dařit, a protože císař už byl starý a na spory o nástupnictví bylo třeba hodně prostředků i energie, Azímuššáh byl nucen změnit svoje rozhodnutí a přijmout Muršida Chána zpátky na místo dívána v Bengálsku. Jeho ústupek se ale vyplatil, protože když císař roku 1712 zemřel, Muršid Chán vyhlásil Azímuššána v Bengálsku císařem a nechal jeho jménem číst chutbu a razit mince. V následujících bojích o nástupnictví však byl Azímuššán zabit a Muršid Chán jednal tak, jak se rozhodl jednat v podobných případech už dřív - tak, že podpoří toho, kdo bude u moci. Tentokrát se moci chopil syn císaře Džahándár Šáh. Stejně se potom Muršid Chán choval i v případě jeho následovníků. Od všech byl přijat jako díván a stal se dokonce i bengálským a uríským guvernérem.

Pro zvýšení výnosu daní Muršid Chán přesunul většinu džágírů z Bengálska do Urísy (tato uvolněná půda se dostala pod kontrolu státu), na zamíndárech se začalo požadovat placení daní v plné výši (tak se stalo, že do roku 1727 platilo patnáct největších bengálských zamíndárů polovinu daní ze zemědělství provincie)³¹. Postupně se z nich ale stala významná politická síla, kterou nešlo

³¹ http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/M_0406.HTM

přehlížet. K dalším opatřením patřila i nová výměra daní v roce 1722.

Pro správné fungování daňového systému a správy bylo také potřeba služeb bankéřů, kteří poskytovali státu úvěry, aby neměl do příchodu daní problémy s penězi. To vedlo ke vzniku nové skupiny bohatých bankéřů, kteří se časem stali nepostradatelnými ve správě provincie. Na tuto činnost kolem financí se soustředili hlavně džinisté s Rádžasthánem. Nejvýznamnější z bankéřů tak byli schopni určovat cenu drahých kovů, které přicházely do země od evropských východoindických společností a uplatňovali se rovněž jako zprostředkovatelé ve sporech s těmito společnostmi.

Tímto způsobem vznikly 3 vlivné skupiny, které měli sílu zasahovat do politického dění v zemi. Byli to bankéři, zamíndáři³² a evropské obchodní společnosti.

Protože Muršid Chán neměl syna, vybral si za nástupce syna své dcery, udělal ho dívánem a začal mu říkat Sarfaráz Chán. Jeho otec Šudžáuddín Muhammad Chán to ale nechtěl uznat a hned po smrti Muršida Chána se zmocnil úřadu guvernéra. Získal potvrzení z Dillí, protože císař pořád dostával z Bengálska stejně peněz. Toto samozvané zabránění úřadu nebylo pro budoucnost dobré, protože bylo znemožněno vytvoření pravidel nástupnictví bez dalších zásahů jiných osob.

Po jeho smrti v roce 1739 se na čas stal guvernérem Sarfaráz Chán, ale místo bylo zase uchváčeno další chtivou osobou, kterou byl Alívardí Chán, tou dobou zástupce guvernéra v Biháru. Protože císař stále dostával velké sumy peněz, byl na tomto místě potvrzen. Alívardího

³² Johnson Gordon (ed.): *The New Cambridge History of India, II. 2 – Bengal: The British Bridgehead Eastern India 1740-1828*, Cambridge University Press, 2008, str. 53 - 57

ctižádostivost však byla velká a bránila mu spokojit se pouze s vládou v Bengálsku. Chtěl získat kontrolu i nad sousedními územími Biháru a Urísy. Proto začal odstraňovat všechny ty, kteří stáli v cestě tomuto plánu. Do roku 1741 se mu to opravdu podařilo a on získal kontrolu nad celým Bengálskem, Urísou a Bihárem³³. Aby se udržel, musel se snažit mít dobré vztahy s mughalskými šlechtici, bohatými bankéři a zamíndáry. I přes to, že brzo přestal odvádět tribut mughalskému císaři, dával najevo, třebaže pouze naoko, že je mu podřízen, aby si udržel zdání legitimacy a odrazoval tak případné soupeře. Takováto zdánlivá shoda byla důležitá jak pro obě strany, tak i pro zdárný chod provincie.

Počínaje rokem 1742 začala do Urísy a Bengálska podnikat loupežná tažení maráthská vojska, několikrát se jim dokonce podařilo proniknout až do bezprostřední blízkosti Muršidábádu a je třeba si uvědomit, že každá taková výprava znamenala pro místní obyvatelstvo ohromné škody a nepříjemnosti. Až roku 1751 se s marátskými vojsky podařilo navábovi sjednat dohodu o ukončení těchto výprav. Cenou bylo každoroční vyplácení určité částky peněz, tak zvaného čauthu (1200000 rupií) a přenechání správy nad Urísou, kterou si Maráthové udrželi až do jejího obsazení Angličany v roce 1803. I potom se však chovali velice násilnicky, což vedlo k tomu, že místní rolníci od nich utíkali, bohatí zamíndáři s nimi nechtěli jednat a provincie jako celek upadala. Navíc bylo třeba v oblasti sousedící s Urísou, což bylo západní Bengálsko, neustále udržovat zvláštní opatření, která znamenala další problémy navíc. Obyvatelstvo bylo ochotno snášet tyto

³³ http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/A_0197.HTM

nepříjemnosti a omezení, jenom když za těmito opatřeními vidělo svoji bezpečnost a ochranu.

Po smrti Alívardího v roce 1756 se stal novým navábem jeho vnuk Sirádžuddaula, kterého si sám vybral. Tato výměna byla s klidem přijata, byl potvrzen i císařem, ale hned po svém nastoupení do úřadu si nepříjemnosti³⁴ začal způsobovat sám naváb. Chtěl vládnout sám, a tak začal měnit lidi ve vysokých místech ve správě a armádě, peníze se snažil získávat od bohatých bankéřů (s nejvýznamnějším z nich se popral), od evropských obchodníků vyžadoval velké sumy peněz za právo obchodovat a Angličany usazené v Kalkatě přiměl zbourat městská opevnění. Ti si to ale jen tak líbit nenechali a začali do Bengálska stahovat vojáky z jižní Indie, kteří se v Indii potýkali s Francií. Už v roce 1757 byla pod vedením plukovníka Cliva znovu získána Kalkata a obnovena původní práva. To už jim ale nyní nestačilo a rozhodli se proto dosadit místo Sirádžuddaula velitele starého navába Mír Džáfara. Na jejich stranu se postavili i mocní bankéři a angličtí vojáci se mohli vydat na pochod proti Muršidábádu. Obě strany se utkaly 23. června v bitvě u Palásí. Bitva byla rychlá, hlavně díky tomu, že se Angličanům podařilo podplatit část navábovy armády (těmto jednotkám velel právě Mír Džáfar). Sirádžuddaula byl na útěku zavražděn a Mír Džáfar tak mohl vstoupit do Muršidábádu jako nový bengálský naváb.

Tak se stalo, že anglická Východoindická společnost získala v Bengálsku nejmocnějšího postavení³⁵. Clive dostal svolení s postupem proti zdejším francouzským

³⁴ Boland-Crewe Tare, Lea David (ed.): *The Territories and States of India*, Europa Publications Limited, 2002, str. 257 - 258

³⁵ Strnad Jaroslav, Filipský Jan, Holman Jaroslav, Vavroušková Jaroslava: *Dějiny Indie*, Lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-493-0, str. 572 - 573

vojákům, na což bylo potřeba velké sumy peněz. Na jejich získání dostali Angličané do správy okres na jih od Kalkaty zvaný Čtyřiadvacet pagran. Angličané se však chtěli začít podílet i na místních záležitostech a proto přijímali peníze, často velké obnosy, od nepřátel Mír Džáfara, jehož obliba u místních obyvatel nebyla vysoká. Už takto obtížná situace se stala ještě víc nebezpečnou roku 1759. Mughalský císař Šáh Álám II vpadl do Biháru, začali se bouřit někteří tamější významní zamíndáři, ke kterým se přidala i část bengálských a aby toho nebylo málo, na západě Bengálska a v Uríse se opět objevily loupeživé maráthské jednotky. Takovému tlaku by naváb neměl šanci odolat, kdyby mu nepomohlo dobře vycvičené anglické vojsko. Do roku 1761 se jim podařilo spory urovnat, ale tato krize jasně ukázala, že navábova vláda je naprosto závislá na anglické pomoci. Angličané si toho byli vědomi, a proto mohli na placení svých vojenských vydání chtít peníze z daní tentokrát už ze tří bengálských okresů, které měly přejít pod jejich správu. Mír Džáfar však viděl, že podstoupením části svého území by se výrazně posílila síla a vliv Angličanů v Bengálsku, a proto jejich požadavky odmítl a začal vyjednávat s ostatními evropskými společnostmi. Angličané v tomto jednání viděli vzpouru, dohodli se s navábovým synovcem Mír Kásimem a Mír Džáfar byl nucen se vzdát vlády.

Nový naváb potom s anglickým návrhem souhlasil, ale sám si začal budovat silné pozice na bengálském severu a v Biháru. Za svoje hlavní město si zvolil bihárské město Mungér, které bylo pro svou odlehlost mimo anglický vliv. Aby ještě více omezil vliv cizích kupců na svých územích, byla provedena kontrola správy a armády - osoby napojené na Angličany byli nahrazeny novými. V armádě se Mír Kásim

zbavil starých jednotek a začal si budovat vojsko vlastní, řízené podle evropských zvyklostí. Tyto jeho snahy o upevnění svého vlivu ale byly přerušeny nevybíravým jednáním cizích kupců. Když později začali porušovat i práva náležící pouze navábovi, jako třeba monopol na sůl, začalo být čím dál tím víc jasné, že v Bengálsku není pro obě strany místo.

V roce 1763 už docházelo k prvním střetnutím, ze kterých vycházela vítězně Anglie. Naváb byl vytlačen z Biháru do sousedního Avadhu, a i když se pokoušel o návrat podporovaný rovněž jednotkami místního navába Šudžáuddaula, byl 23. října 1764 i přes značnou přesilu své armády (Anglie 7500 mužů, naváb 40000 mužů) poražen u Baksaru³⁶. Mír Kásim byl sesazen a na jeho místo se opět dostal dříve odvolaný Mír Džáfar.

Tomu ale nezbylo teď nic jiného, než souhlasit s anglickými návrhy placení armádě a tak Angličané dostávali vyplaceno 500 000 rupií za měsíc. Východoindická společnost však dobře věděla, že takto vysokou částku nebude naváb schopen dlouho vyplácet a měla proto už předem připraveno řešení - Angličané budou dostávat daně ze všech bengálských okresů a navábovi z nich budou vyplácet jenom určitý obnos. Díky tomuto opatření naváb pozbyl i poslední zbytky samostatnosti, zatímco anglická Východoindická společnost se stala skutečným vládcem Bengálska. Ještě sice bylo potřeba souhlasu mughalského císaře Šáha Áláma II, ale ten společnost snadno získala

³⁶ Boland-Crewe Tare, Lea David (ed.): *The Territories and States of India*, Europa Publications Limited, 2002, str. 258

a 12. srpna 1765 přijala v Iláhábádu oficiální uznání vlády v Bengálsku, Uríse a Biháru³⁷.

8) Bengálská mughalská architektura a dochované stavby Mughalské říše

8.1) Vznik bengálského muslimského architektonického stylu

Hned po svém příchodu do Bengálska začali muslimští vládcové stavět mešity, pevnosti a podobné stavby. Jejich cílem bylo vytvořit základny pro pevné uchycení se v cizí zemi a v neposlední řadě také pro šíření islámu. První stavby byly mohutné a pevné, bez ozdob. Důvod k tomu byl nejenom ten, že vznikaly v době, kdy se pořád bojovalo a v zemi nebylo bezpečno, ale také ten, že mohutná stavba postavená jiným způsobem než stavby místní měla místním lidem ukázat moc a sílu islámu a nových příchozích a také že nemá smysl se jim stavět na odpor. Tento postoj se ale v průběhu dalších let začal pomalu měnit. Muslimští vládcové se seznamovali s místními zvyklostmi a obyvateli, a dávali stavět muslimské stavby ve stylu bližším místním zvyklostem a tradicím. Vývoji nových muslimských směrů napomohla vzdálenost území Bengálska od jiných muslimských panství na západě.

Stavby v tomto novém stylu se začaly naplno stavět za vlády sultána Džaláluddína. Vzorovou stavbou bylo vládcovo mausoleum Eklachi. Námětem pro nový bengálský styl se staly bambusové střechy vesnických chýší. Jejich vzhled byl napodoben pomocí cihel a střešní římsy tak získaly

³⁷ Johnson Gordon (ed.): *The New Cambridge History of India, II . 2 – Bengal: The British Bridgehead Eastern India 1740-1828*, Cambridge University Press, 2008, str. 89 - 92

svůj zakřivený tvar. Tato zakřivená střecha se potom stala součástí všech staveb, ať už stavěných pro vládců nebo soukromé osoby, pro muslimy nebo hinduisty. Dalšími znaky nového stylu byl čtvercový půdorys (často s osmihrannými věžemi v rozích), jednoduchá kupole, používání cihel. Ty vytvořily pevné zdi, které byly ještě navíc zdobeny terakotovými ozdobami. Nejcharakterističtějším znakem však zůstávají střechy se zakřivenými římsami.

8.2) Mughalské hrobky - popis a příklady

Počet zachovaných mughalských hrobek³⁸ je poměrně vysoký. Vykazují navíc i větší množství stylů, které si berou za vzor stavby místních obyvatel. Jsou postaveny jednoduše, často v blízkosti mešity. Nezřídka tvoří s mešitou jeden celek ohraničený zdí nebo se nachází v opevněných zahradách společně s dalšími náboženskými a palácovými stavbami. Takového typu je například hrobka Bibi Pari v pevnosti Lálbágh v Dháce a Anvar Šahída v Burdvánu.

Mughalské hrobky byly obvykle stavěny na vyvýšené plošině a časem vznikly z tradičních staveb s kupolovitou střechou dva nové druhy:

- s na jižní stranu od čtvercové pohřební komory přidanou verandou
- s podloubím kolem pohřební komory tvořeným spojenými verandami nebo síněmi

Příkladem hrobek s verandou může být Chvadža Šáhbázova hrobka v Ramně v Dháce. Spolu s přilehlou mešitou z roku 1679 tvoří uzavřený komplex. Další stavbu tohoto typu nechal postavit Dara Begum. Na ní je zajímavé

³⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_Bengal#Mughal_tombs

hlavně to, že v ní není žádný hrob, a že se stala modlitební síní mešity Lálmátia Džami. Této proměně napomohlo, že původní pohřební komora měla na západní stěně vystavěn mihráb³⁹.

Hrobky s podloubím mají za vzor hrobku Ítimad ad-Daula, kterou dala postavit královna Núr Džahán v Ágře v letech 1622 - 1628.

V Bengálsku lze najít několik hrobek postavených tímto způsobem. Jsou to například⁴⁰:

- Šáh Niamatulláhova hrobka z druhé poloviny 17. století v Bangladéši (Firuzpur, Gaur). Stavba byla postavena za podpory Šáh Šudži.
- Bibi Parijina hrobka (Lálbágh, Dháka)
- hrobka, ve které je pohřbena Bibi Mariam (Dháka)
- Bacht Humova hrobka (Rádžmahal), která vznikla v posledních letech 17. století. Podporovatelem stavby bývá označován Šajsta Chán.
- hrobka v Chušbágu v Muršidábádu. Leží zde bengálští navábové Alívardí Chán a Sirádžuddaula spolu s ostatními členy jejich rodin.

Tento druh stavby je zajímavý tím, že jeho venkovní vzhled není pokaždé stejný. Hrobka Šáha Niamatulláha a Bibi Mariam má verandy s arkádami, hrobka Bibi Pari a Bacht Huma má postranní průchody a pohřební komory umístěné v rozích apod. Hrobka Bibi Pari je navíc zajímavá i tím, že kromě cihel bylo na její výstavbu použito speciálně dovezeného mramoru z Džajpúru, černého čediče z Gaji a šedého pískovce z Čhunaru na vnitřní prostory.

³⁹ nejdůležitější část mešity - modlitební výklenek, který udává modlitební směr ke svatyni Ka'ba v Mekce
<http://www.archinet.cz/index.php?mode=article&art=19375&sec=10029&lang=cz>

⁴⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_Bengal#Mughal_tombs

V 17.století se začaly budovat hrobky, které přebraly prvky bengálské lidové architektury - vzaly si za vzor bambusové střechy vesnických chýší. Tyto prvky si rychle získaly oblibu a rozšířily se na všechny druhy staveb. Příkladem může být hrobka Fath Chána v Gauru, která je součástí Kadam Rasúlovy svatyně nebo postranní místnosti Ankar Šahídovy čtvercové pohřební komory v Burdvánu.

Za jednu z nejstarších staveb, na které byl použit tento typ střechy, bývá považována hrobka Islám Chána Čištýho, která je nyní opravována v areálu Nejvyššího soudu v Dháce.

Na hrobkách navábů v Muršidábádu z 18.století je zajímavé, že svým vzhledem odrážejí záliby svých tvůrců. Skromné místo, které si vybral Muršid Kulí Chán pro své místo posledního odpočinku, se nachází pod vstupním portálem jeho mešity Katra v Muršidábádu. Je tvořeno malou komůrkou s hlínou pokrytým hrobem. Tím je splněno jeho poslední přání, aby prach z nohou věřících padal na jeho hrud'. Alívardí Chán si přál být pohřben v jeho milované zahradě v Chušbághu, zatímco Mír Džáfar leží na Džáfargaňžském hřbitově jako jiní obyčejní lidé.

Eklachi hrobka⁴¹

Tato hrobka se datuje na začátek 15.století a tradice považuje tuto čtvercovou cihlovou hrobku s jednoduchou kopulí za hrobku sultána Džaláluddína, syna bengálského hinduistického vládce Rádža Ganéše. Tento názor podporuje skutečnost, že se v její blízkosti nachází hrobka Čhotí Dargah, váženého světce Núr Quth Alama, který byl

⁴¹ http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/E_0032.HTM

sultánovým duchovním vůdcem. Hrobka Eklachi je jedna z prvních dochovaných čtvercových cihlových hrobek v Bengálsku. Její stěny jsou bohatě zdobeny květinovými a geometrickými obrazci, střecha má mírně se svažující římsu - hlavní znak bengálské architektury. Vnitřní osmiboká komora je krytá jednoduchou žebrovanou kupolí, která se zvedá na kamenných pilířích zapuštěných do cihlových stěn.

8.3) Mughalské mešity

Mešita Adina⁴²

Je to největší mešita v Indii postavená v roce 1373 Sikándár Šáhem, druhým sultánem Ilíjas Šáhovské dynastie. Byla postavena ve starém hlavním městě Bengálska Fírúzábádu a pravděpodobně měla ukazovat vítězství na Dillíským sultanátem. I když je z velké části zničená, zachovalo se dost na určení jejího původního vzhledu. Mešita má tradiční tvar - modlitební místnost se otvírá do dvora obklopeného na severní, jižní a východní straně krytým podloubím. Modlitebna byla rozdělena na dvě stejné části oddělené prostřední komorou. Tato komora měla lomenou sudovou klenbu, která se ale v minulosti propadla. Takováto klenba není v Indii běžná, místo toho se používaly kupole.

⁴² http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/A_0040.HTM

Mešita Kusumba⁴³

Tato mešita se nachází ve vesnici Kusumba v okrese Naogã. Byla postavena v roce 1558 za vlády Ghijásuddín Bahádur Šáha. Je zajímavá tím, že na rozdíl od ostatních cihlových staveb bylo cihel použito jenom na postavení základní kostry budovy. Na ostatní bylo použito černého čediče, který byl dovážen z Rádžmahálských hor v Biháru. Proto se jí také říká Černý klenot Bengálska.

Mešita Katra⁴⁴

Nachází se ve městě Muršidábádu na místě, které je dnes tržištěm. Původně byla v každém rohu stavby věž, ale zachovaly se pouze dvě. Po všech stranách jsou vystavěny patrové klenuté místnosti (říká se jim katra), ve kterých se dříve vyučovalo. Zajímavostí je, že se zde pod hlavním vchodem nachází hrobka jejího stavitele Muršida Kulího Chána. V současné době je celá mešita ve velmi špatném stavu a pomalu se rozpadá.

Z mughalské doby ale dodnes nezůstalo jenom hmotné, přetrvalo také dědictví duchovní. I v dnešní době se důležité státní projevy konají v Červené pevnosti v Dillí, která sloužila k podobným účelům i v době trvání Mughalské říše.

Jedním z nejdůležitějších mughalských odkazů je podle mého názoru snaha tehdejších vládců o mír, o který by usilovali

⁴³ http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/K_0327.HTM

<http://mysyed.com/bangladesh/Kusumba%20Mosque.htm>

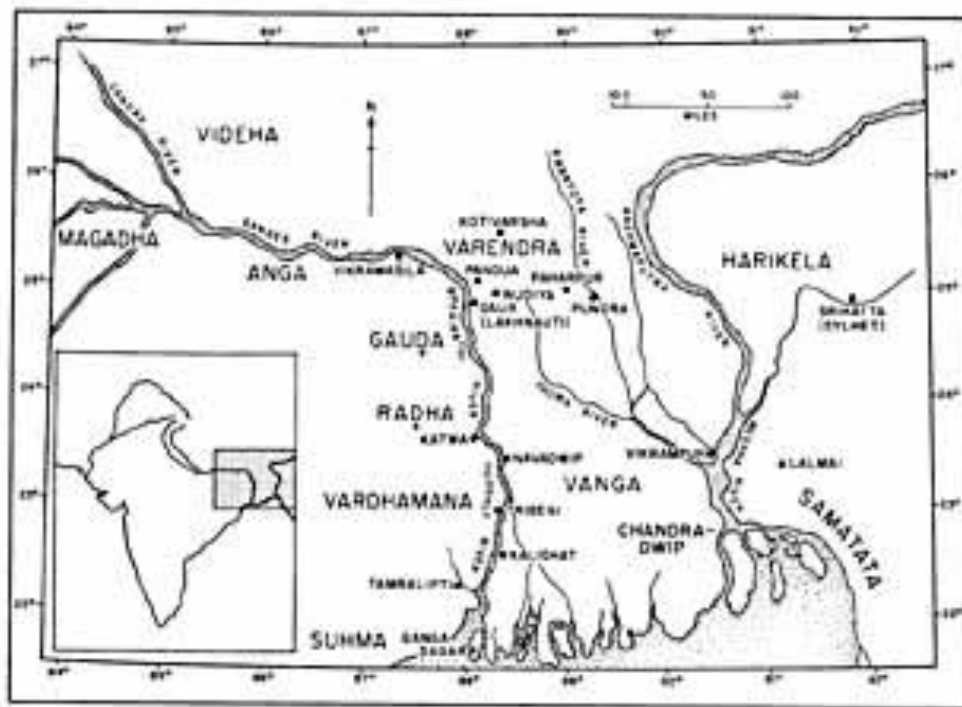
⁴⁴ http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/K_0125.HTM

všichni obyvatelé jejich říše, ať už to byli muslimové nebo vyznavači jiných náboženství. Důležitým odkazem je také snaha o nezasahování do náboženských zvyklostí původních obyvatel získaných území. Na toto dědictví všeobecné snášenlivosti je nutné si vzpomenout hlavně v dnešní době plné teroristických útoků a násilností vedených ve jménu náboženství. Bylo by škoda, kdyby tento veledůležitý odkaz zanikl zrovna v době, kdy je ho velmi třeba pro další zachování klidného života kdekoliv na světě.

9) Obrazová příloha

kapitola 1)

mapa Bengálska

Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 4

Kapitola 4)

mince sultána Iltutmiše

Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley:
University of Kalifornia Press, 1993, str. 35

věž v Čhótá Pánduji

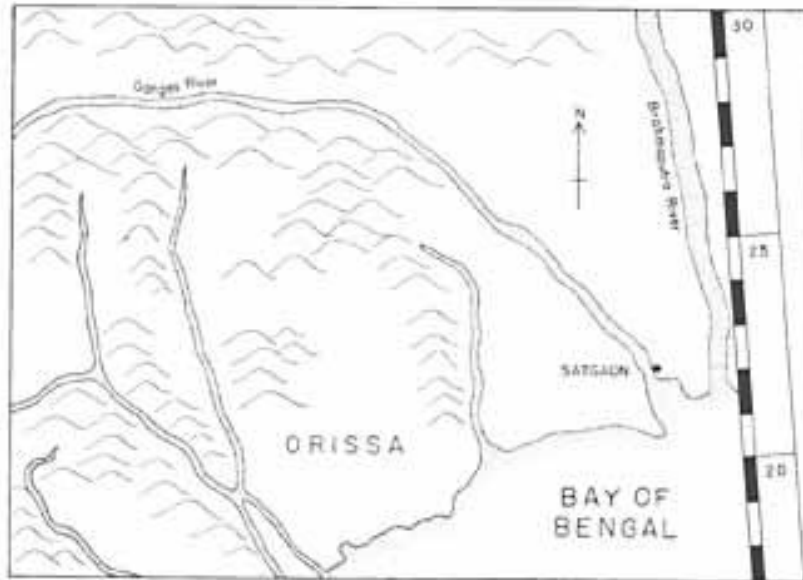

Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley:
University of Kalifornia Press, 1993, str. 36

Kapitola 6)

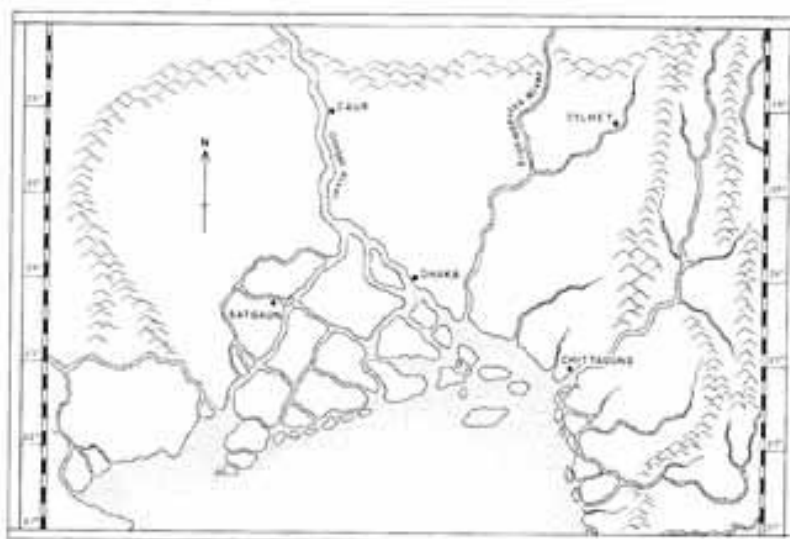
Změny koryta řeky Gangy

Rok 1548

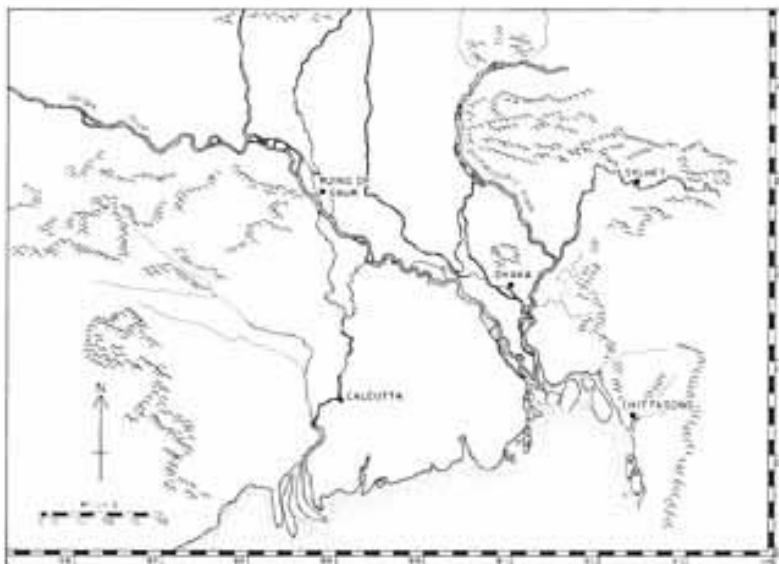
Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 196

Rok 1615

Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 196

Rok 1779

Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993, str. 197

Kapitola 8)

hrobka Eklachi

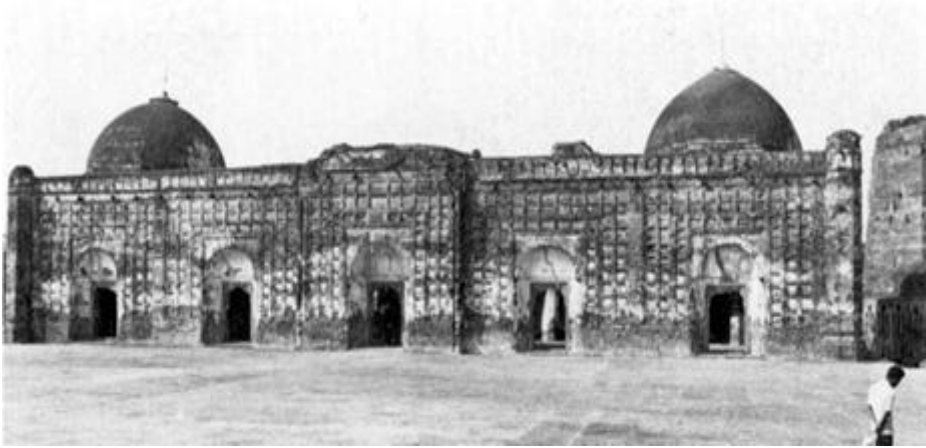
mešita Adina

mešita Kusumba

mešita Katra

Závěr

Cílem práce bylo podat stručný přehled historie Bengálska během šíření islámu na území Indického subkontinentu a vlády mughalských císařů a pokusit se najít odpověď na otázku, jaký vliv měla tato vláda na vývoj Bengálska a jakým způsobem se na jeho území silně rozšířil islám a byl ode všech obyvatel s takovou lehkostí přijat.

Vyšlo najevo, že na šíření islámu v Bengálsku měla velký vliv praktická nedotčenost místních obyvatel árjovskou kulturou a náboženstvím a značná vzdálenost od centra islámských říší v severní Indii. Árjové a jejich bráhmanští kněží považovali místní obyvatele za nečisté a méněcenné osoby, na což usuzovali podle jejich méně vyspělých znalostí a vědomostí a podle zcela odlišného náboženství.

Této skutečnosti tak mohli využít nově příchozí islámští učenci a hlavně dobrodruhové - válečníci, kteří svým nepohrdavým jednáním a svými fyzickými a duševními schopnostmi udělali na místní obyvatelstvo tak velký dojem, že začalo v klidu přestupovat na novou víru - islám. V době trvání nezávislého bengálského sultanátu se islám stal nedílnou součástí místní kultury, což se povedlo také díky sultánským podporám muslimských spisovatelů, kteří přibližovali cizí islámské náboženství a tradice místním zvyklostem.

Mughalská doba přinesla na počátku Bengálsku léta tuhých bojů bengálských sultánů a vůdců s mughalskými

vetřelci. Mughalové zvítězili a z Bengálska udělali jednu ze svých provincií, ale kvůli počátečním nepříjemnostem už napořád pohlíželi na Bengálsko s jistou nelibostí a nedůvěrou. Lze jim však přičíst k dobru, že se snažili co nejmíň zasahovat do kulturních a náboženských záležitostí bengálského lidu a nenutili ho násilím přestupovat na islám. To zajistilo v provincii relativní klid a kromě počátečních nepříjemností s bengálskými náčelníky zde až do předání moci Angličanům nedošlo k žádným závažnějším případům, kdy by bylo potřeba tvrdého zásahu armády.

V Bengálsku také došlo ke značnému technickému rozvoji jak v průmyslu tak i v zemědělství.

Například kvalitní bengálské textilie napomohly tomu, že se do Bengálska začala obracet pozornost evropských obchodních společností. Jedna z nich, a to Anglická východoindická společnost, získala v Bengálsku rozhodující postavení. Nutno je však poznamenat, že se tak stalo s přispěním mughalských guvernérů, satrapů, a jejich touze po moci a samostatném rozhodování.

Z kulturního dědictví lze mezi nejvýznamnější zařadit vlastní bengálský muslimský architektonický styl ovlivněný místními venkovskými stavbami. Neméně důležitý je i odkaz náboženské snášenlivosti a snahy o pokojné soužití obyvatel s různým náboženstvím. Ten nabývá na důležitosti hlavně v dnešní době teroristických útoků vedených kvůli náboženské nesnášenlivosti a odlišnosti jednotlivých náboženských směrů. Je třeba dbát na to, aby tento odkaz pře-trval i do následujících staletí.

Použitá literatura

Kráska M.: *Indický subkontinent*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980

Boland-Crewe Tare, Lea David (ed.): *The Territories and States of India*, Europa Publications Limited, 2002

Eaton Richard M.: *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of Kalifornia Press, 1993

Michell G.: *The Islamic heritage of Bengal*, Paris, UNESCO, 1984

Elliot H.M. (ed. by J.Dowson): *The History of India, as Told by Its Own Historians, Vol. V-VIII*, Trübner and Co. 1867-77

Johnson Gordon (ed.): *The New Cambridge History of India, II . 2 - Bengal: The British Bridgehead Eastern India 1740-1828*, Cambridge University Press, 2008

Strnad Jaroslav, Filipský Jan, Holman Jaroslav, Vavroušková Jaroslava: *Dějiny Indie*, Lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-493-0

Richards J.F.: *The Mughal Empire*, The New Cambridge History of India I.5, Cambridge, 1993

Mukhia H.: *The Mughals of India*, Blackwell Publishing, 2004, ISBN 978-81-265-1877-7

Encyklopedie zeměpisu, Lidé a země - Asie, Svojtka &Co., 1999,
ISBN 80-7237-169-X

<http://khutbahbank.org.uk/>

<http://leccos.com/index.php/clanky/cistija>

<http://www.vaisnava.cz/clanek.php3?no=173>

<http://www.banglapedia.org>

[http://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_Bengal#Mughal tombs](http://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_Bengal#Mughal_tombs)

<http://www.archinet.cz/index.php?mode=article&art=19375&sec=10029&lang=cz>

<http://mysyed.com/bangladesh/Kusumba%20Mosque.htm>

